

ŽIVOT LAZARILLA Z TORMESU

Život Lazarilla z Tormesu je román, který popisuje životy dvou dětí, které byly opuštěny svými rodiči a které se vyzývají v prostředí chudiny a násilí. Hlavní postavou je Lazarillo, který se musí naučit žít v různých domácnostech, kde je využíván jako služák. Jeho život je plný utrpení a bojů, ale také lásky a přátelství. Román je psán v prostém, ale výstižném jazyce, který umožňuje čtenáři snadno sledovat děj a pochopit psychiku postav. Autor, Miguel de Cervantes, se v tomto románu inspiroval životními příběhy lidí z Tormesu, malého městečka v severozápadní Španělsku. Román je považován za jeden z nejlepších děl španělské literatury a je často studován v školách a univerzitách. Jeho hlavní téma je lidská důstojnost a schopnost přežít v nelehkých podmínkách.

Předmluva

Mám za dobré, aby věci tak pozoruhodné a možná dosud neslychané ani nevidané vešly ve známost mnohých a nebyly pohřbeny příkrovem zapomnění, neboť se může stát, že někdo z těch, kdo je budou číst, najde něco, co se mu bude zamlouvat, a ti, kteří tolik nehloubají, zase něco, co je pobaví. Plinius o tom trefně praví, že není knihy, byť byla sebesthorší, aby v ní nebylo něco dobrého. Ostatně všichni lidé nemají stejné záliby, nýbrž co jeden nejlí, za to by druhý třeba duši dal; a tak vídáme, jak si někteří nevalně cení toho, čeho si jiní váží. Toho jest dbáti, aby se nic neničilo ani nezavrhovalo, leč by to bylo přespříliš ohavné, nýbrž aby se to sdělilo všem, zvláště pak není-li to věc škodlivá a lze-li z ní mít nějaký prospěch. Vždyť kdyby tomu tak nebylo, velice málo by jich psalo jen pro jednu jedinou osobu, neboť se to neobejde bez námahy; a ti, kdo už tu námahu podstupují, chtějí za to být odměněni, nikoliv penězi, nýbrž tím, že jejich díla budou známa a čtena, a budou-li za to stát, i chválena. A o tom praví Tullius: „Pocta plodí umění.“

Myslí si snad někdo, že voják, který je při dobývání první na zebříku, nejvíce ze všech nenávidí život? Zajisté nikoliv: to z touhy po slávě se vrhá do nebezpečí. A tak je tomu i v umění a v písemnictví. Tamten duchovní, ucházející se o hodnost mistra věd teologických, káže vskutku dobře a je to muž, kterému opravdu leží na srdci blaho duší; ale nechť se zeptají jeho milosti, zda ho mrzí, když mu říkají: „Ó, jak báječně to vaše důstojnost pověděla!“ Kterýsi šlechtic si při rytířském klání počínal věru prabídne, a přece daroval kazajku, již nosil pod brněním, jednomu šibalovi za to, že ho chválil, jak znamenitě vládne kopím; co teprve by byl učinil, kdyby to bylo pravda.

A tak je tomu ve všem. Já pak, přiznávaje, že nejsem světější svých bližních, nebudu se mrzet, jestliže si této nicotnosti, již píše hrubým slohem, povšimnou a pobaví se jí všichni, kdo v ní snad naleznou trochu zalíbení a zvědí, že je na světě člověk, jenž zažil takové příhody, takové svízele a taková protivenství.

Prosím snažně Vaši Milost, aby přijala tento chudý dárek z ruky

toho, kdo by jej učinil bohatším, kdyby jeho moc byla úměrná přání. A poněvadž Vaše Milost píše, abych jí své osudy vypsal a vypověděl hodně obšírně, měl jsem za vhodné začít nikoliv zprostředka, nýbrž od začátku, abych o své osobě podal zprávu úplnou. Činím tak i proto, aby uvážili ti, kdo urozenost a bohatství zdědili, jak malé jsou jejich zásluhy, neboť štěstěna jim přála, a o kolik více udělali ti, jimž kladla překážky, a přece díky úpornému a obratnému veslování dospěli do bezpečného přístavu.

Traktát první

Lázaro vypráví o svém životě a o svých rodičích

Nechť tedy zví Vaše Milost především, že mi říkají Lázaro z Tor-
mesu a že jsem synem Tomého Gonzáleze a Antony Pérezové z Te-
jaresu, vesnice u Salamanky. Narodil jsem se uprostřed řeky Tor-
mesu a z té příčiny jsem si dal ten přídomek. Stalo se to takto: můj
otec (nechť mu Bůh odpustí jeho viny) měl na starosti mletí v jed-
nom mlýně na břehu oné řeky; mlynařil tam přes patnáct let.
A když má matka, nosíc mě právě pod srdcem, byla jednou večer ve
mlýnici nad říčním náhonem, přišla na ni těžká hodinka a ona mě
porodila přímo tam; mohu tedy opravdu říci, že jsem se narodil na
řece.

Když pak jsem byl osmiletý chlapec, obvinili otce, že jaksi nekale
pouští žilou pytlům těch, kdo tam přicházeli mlít; byl proto zatčen
i přiznal se a nic nezapřel a trpěl pro spravedlnost. Doufám, že mu
Bůh dal věčnou slávu, neboť takové nazývá evangelium blahoslave-
nými. V té době se konala jakási námořní válečná výprava do Afriky
proti Maurům a můj otec, tehdy právě vypovězený ze země pro ře-
čenou nehodu šel tam také co mezkař jednoho rytíře, který se účast-
nil toho tažení; a jako věrný sluha tam zahynul se svým pánem.

Má ovdovělá matka, vidouc se bez manžela a bez ochrany, pojala
úmysl uchýlit se k lidem dobrým, aby mohla žít počestně, i odešla do
města, najala si tam domek a začala vařit jakýmsi studentům; prala
také prádlo čeledínům komtura magdalenského, a proto chodívala
do stájí. Tak se seznámila s jedním mouřenínem, který tam rovněž
sloužil u koní. Ten k nám pak někdy chodil do domu a odcházel až
ráno. Jindy přicházel ve dne pod záminkou, že chce koupit vejce,
a šel vždy až dovnitř. Mně to zprvu nebylo milé, neboť jsem se ho bál
pro barvu a zlý výraz jeho tváře; ale když jsem viděl, že se od jeho pří-
chodu lepší jídlo, začal jsem ho mít rád, protože vždy přinášel chléb,
kusy masa a v zimě dříví, při němž jsme se ohřívali.

Co tak u nás noci trávil a řeči vedl, obdařila mě matka hezoučkým
černouškem, kterého jsem houpával na ruku a pomáhal zahřívát.
Vzpomínám si, jak si jednou můj mouřenínský otčím s kloučkem

hrál, a když hošik viděl, že matka a já jsme bílí a on ne, utíkal od něho zděšeně k matce, a ukazuje na něho prstem, volal:

„Maminko, bubák!“

A ten se zasmál a odpověděl:

„Eh, ty čubčí synku!“

Já, ač jsem byl ještě malý chlapec, povšiml jsem si toho slova svého bratříčka a řekl jsem si: „Kolik je asi na světě lidí, kteří utíkají před jinými, protože nevidí sami sebe!“

Osud náš tomu chtěl, že se o táčkách Zaidových (tak se mouřenín jmenoval) dověděl komturův správce, a když se pak pátralo, přišlo se na to, že kradl polovinu ovsu, který mu dávali na krmení zvířat, a také ostruhy, dříví, hřebla a utěrky; o pokrývkách a plachtách na koně tvrdil, že se ztratily; a když už neměl nic jiného, strhával koním podkovy. A to vše nosil matce na výživu mého bratříčka. Nedivme se knězi ani mnichovi, že jeden okrádá chudé a druhý klášter pro své zbožné ctitelky nebo pro své přítelíčky, když k tomu láska dohnala i ubohého otroka. Dokázali mu vše, co říkám, ba ještě více. Vyptávali se totiž s pohrůžkami i mne, a poněvadž jsem byl ještě dítě, ze strachu jsem jim pověděl a prozradil vše, co jsem věděl; řekl jsem dokonce i o jakýchsi podkovách, které jsem z matčina příkazu prodal jednomu kováři.

Ubohého otěma zbičovali a pak mu rány ještě natřeli vřícím tukem, matce zakázali pod trestem obvyklých sto ran bičem vstoupit do domu svrchuřečeného komtura a do svého vpustit zbědovaného Zaida.

Aby si ještě více nepřitížila, dala si ubožačka pozor a nepřestoupila rozsudek. A aby se vyhnula nebezpečí a unikla zlým jazykům, šla sloužit těm, kdo tehdy pobývali v hospodě Na sluneční výhni, a tam za mnohých svízeli kojila dále mého bratříčka až do té doby, než se naučil chodit; já jsem zatím vyrostl ve statného chlapce, takže jsem hostům nosil víno a svíčky i jiné věci, pro které mě posílali.

Tou dobou se v hospodě ubytoval jakýsi slepec, který usoudil, že bych se mu hodil za průvodce; i vyžádal si mě od mé matky a ta mě svěřila jeho péči řkouc, že jsem synem řádného muže, který pro větší slávu víry padl ve válce proti Maurům, že věří při Bohu, že ze mne nebude člověk horší, než byl můj otec, a že ho prosí, aby se mnou dobře zacházel a o mne se staral, neboť jsem sirotek. Odpověděl, že tak učiní a že mě nepřijímá za sluhu, nýbrž za syna. A tak jsem se stal sluhou a průvodcem svého nového a přitom starého pána.

Když jsme pobýli v Salamance několik dní, rozhodl se můj pán, že

odtud odejde, protože se mu zdálo, že nevydělává tolik, kolik si přál; před odchodem jsem se šel podívat na matku, oba jsme zaplakali, ona mi dala mateřské požehnání a pravila:

„Synu, vím, že tě již nespátřím. Snaž se být dobrým člověkem a Bůh tě prováže. Vychovala jsem tě a dala jsem tě k dobrému pánu, nyní se starej sám o sebe.“

A tak jsem odešel za svým pánem, který na mne již čekal.

Vyšli jsme ze Salamanky a ocitli se u mostu, před kterým stojí kamenné zvíře, jež vypadá skoro jako býk; slepec mi poručil, abych šel k tomu zvířeti, a když jsem byl u něho, řekl mi:

„Lázaro, přilož k tomu býku ucho, uslyšíš uvnitř veliký hřmot.“

Já jsem to prostoduše učinil, neboť jsem věřil, že je to pravda; a když slepec ucítil, že mám hlavu u kamene, napráhl prudce ruku a já jsem do toho čertovského býka vrazil hlavou tak silně, že mě to trknutí bolelo přes tři dny. A on mi řekl:

„Hlupáku, pamatuj si, že slepcův sluha musí být ještě drobet chytřejší než sám ďábel.“

A velice se tomu žertu smál.

Zdálo se mi, že se v tom okamžiku probouzím z prostoduchosti, v níž jsem až dosud žil jako dítě pohřížené ve spánek. Řekl jsem si v duchu: „Ten člověk má pravdu; musím zbystřit zrak, dávat si pozor a hledět, jak bych se protloukl, neboť jsem odkázán sám na sebe.“

Vydali jsme se na cestu a za pouhých pár dní mě naučil hantýrce svého cechu. Když viděl, jak jsem chápatý, velice se zaradoval a pravil: „Já ti nemohu dát zlato ani stříbro, zato však ti dám mnoho rad do života.“

A dal mi jich vskutku tolik, že po Bohu vděčím za své bytí nejvíce jemu; ač byl slepý, posvětil mi na cestu životem a naučil mě po ní kráčet.

Vypravuji Vaší Milosti tato dětinství poněkud rozvláčně, abych ukázal, jakou ctností je umět se povznést, je-li člověk nízkého původu, a jakou neřestí je klesnout, je-li člověk vysoce postaven.

Ale abych se vrátil ke svému povedenému slepci a vyprávěl o něm: Nechtě Vaše Milost zví, že od té chvíle, kdy Bůh stvořil svět, nevytvořil člověka prohnanějšího a důmyslnějšího. Ve svém řemesle byl mistr nad mistry. Uměl zpaměti sto a bůhvíkolik ještě modliteb; dovedl nasadit hluboký, vážný a velmi zvučný tón, který se hlasitě rozléhal po celém kostele, v němž se modlil; při modlitbě bral na sebe velice příhodně pokornou a zbožnou tvář, aniž kroutil ústy a vyvracel oči v sloup, jak to dělají jiní žebráci.

Kromě toho měl ještě tisíce jiných prostředků a způsobů, jak vy-mámit peníze. Říkal, že zná modlitby pro mnohé a rozmanité úče-ly: pro ženy, které nerodí, pro ty, jež mají před porodem, i pro ty, které jsou nešťastně provdány, aby je jejich manželé milovali. Také předpovídal těm, které chodily s útěžkem, zda budou mít syna, nebo dceru. Nu a stran medicíny říkal, že sám Galenus toho nevě-děl ani polovinu co on o zubech, o mdlobách, o ženských nemo-cech. Zkrátka, když se mu někdo zmínil, že ho něco bolí, nestalo se nikdy, aby mu hned neřekl:

„Dělejte to, uděláte ono, natrhejte si té a té byliny, uživejte ten a ten kořínek.“

Proto za ním chodil kdekdo, hlavně ženy, které věřily na slovo vše-mu, co jim říkal. A právě z nich těmi důmyslnými způsoby, o nichž hovořím, vytloukal veliké zisky, takže vydělával za měsíc více než sto jiných slepců za rok. Ale chci také, aby Vaše Milost věděla, že ač to-lik dostával a měl, nikdy jsem neviděl člověka tak lakomého a skrb-lického. Jeho lakota byla tak veliká, že mě k smrti mořil hladem, ne-boť mi nedával ani polovinu toho, co jsem potřeboval. Po pravdě řečeno, kdybych si nebyl uměl pomoci svou obratností a vynaléza-voostí, byl bych mnohdy vskutku umřel hladu. Ale přes všechnu jeho chytrost a obezřetnost jsem na něho vždy vyzrál tak, že na mne po-každé nebo aspoň většinou připadlo nejvíce a to nejlepší. K tomu cíli jsem mu vyváděl čertovské kousky, z nichž jsem vždy nevyvázl se zdravou kůží, o některých budu vyprávět.

Nosil chléb a všechny ostatní věci v plátěné mošně, jejíž otvor se zavíral železným kruhem a zámkem na klíč; a kdykoliv tam něco ukládal nebo odtud něco bral, činil to tak opatrně a tak dobře počí-tal, že by mu nikdo na světě nebyl dokázal uzmut ani drobeček. Já jsem si vždy vzal ten hubený žvanec, který mi dával, a ten jsem vyří-dil dvěma sousty. Ale když zavřel zámek a přestal si dávat pozor v do-mnění, že se již zabývám něčím jiným, tu jsem malým otvorem na boku mošny, který jsem mnohokrát rozpáral a opět zašil, pouštěl ži-lou lakotnému vaku; vytahoval jsem z něho nikoliv skoupě odměřo-vané krajíčky chleba, nýbrž pořádné kusy, a kromě toho i plátky opékané slaniny a klobásy. A tak jsem ustavičně číhal na příhodný okamžik, abych zahnal prokletý hlad, jímž mě mořil ten zlý slepec.

Vše, co se mi podařilo uzmut a ukrást, nosil jsem v pŭlměďácích. Když pak slepci někdo ukládal, aby se za něho modlil, a dával mu celý měďák, využil jsem vždy jeho slepoty, a sotvaže ten, kdo mu mě-ďák podával, jej pustil z ruky, už jsem ho měl v ústech a místo něho

držel připravený pŭlměďák; ať tedy slepec nastavil ruku sberech-leji, dostal po mé výměně vždy jen polovinu skutečné odměny. Ten zlý slepec žehral, neboť ihned poznal a ucítil po hmatu, že to není celý měďák, a říkal:

„Čert ví, v čem to vězí, že od té doby, co jsi se mnou, dávají mi jen samé pŭlměďáky, když přece dříve mi hrubě často platívali celým měďákem, ba dokonce i stříbrňákem? Ty mi jistě přinášíš neštěstí.“

On v odvetu za to zkracoval modlení. Často nedošel ani do polo-viny modlitby, neboť mi přikázal, abych ho zatahal za cíp pláště, jak-mile odejde ten, kdo si modlitbu objednal. A to jsem také činil. Pak se hned jal opět vyvolávat, jak to žebráci obvykle dělají:

„Račte si přát tu a tu modlitbu?“

Při jídle měl ve zvyku stavět vedle sebe džbánek s vínem. Já jsem ho vždy velice hbitě uchopil, dal mu pár tichých polibků a zase vrá-til na původní místo. Ale vydrželo mi to jen krátce; slepec totiž po-dle počtu doušku poznal úbytek, a aby své víno zabezpečil, nenechá-val již nikdy džbán bez dozoru, nýbrž jej držival za ucho. Ale žádný magnet na světě nepřitahuje tak silně, jako jsem já natahoval víno dlouhou žitnou slámou, kterou jsem k tomu cíli měl připravenou; strčil jsem ji vždy do otvoru džbánu a vysál víno až do poslední kap-ky. Poněvadž však ten mizera byl tak vychytralý, myslím, že mi na to přišel, a od té doby si počínal jinak: stavěl si džbán mezi nohy, při-krýval ho rukou a tak měl pítí zabezpečeno. Já však jsem byl na víno zvyklý, i cítil jsem se bez něho jako ryba na suchu. Vida, že ten pro-středek se slámou již nepomáhá, rozhodl jsem se udělat ve dně džbánu maličký pramének a díрку, kterou jsem ucpal tenoučkou placičkou vosku. V době jídla pak, předstíraje, že je mi zima, sedal jsem si tomu protivnému slepci mezi nohy, abych se zahřál u chu-dičkého ohníčku, který jsme si rozdělávali. Vosk se jeho teplem ry-chle roztavil, bylo ho přece jen trošičku, a pramének mi počal odkap-ávat do úst; a ta jsem nastavil tak, aby nepřišla nazmar ani kapka. Když pak se ten ubožák chtěl napít, neměl už čeho; divil se, klel, po-sílal k čertu džbán i víno, nevěda, jak se to mohlo stát.

„Přece neřeknete, strýče, že vám to piji já,“ říkal jsem. „Vždyt ne-dáte džbán z ruky.“

Obracel a ohmatával džbán tak dlouho, až našel díрку a přišel na můj úskok; ale stavěl se, jako by nebyl nic zpozoroval. Druhého dne, když můj džbán odkapával jako obvykle, usadil jsem se také jako ob-vykle, netuše, jaké nebezpečí mi hrozí, ani to, že mě ten zlý slepec sleduje, a polykal jsem ty sladké doušky s tvářící obráčenou k nebesům

a přimhuřoval oči, abych lahodný mok ještě lépe vychutnal. Rozzurený slepec poznal, že nyní nastal okamžik, aby se mi pomstil; zvedl vší silou oběma rukama onen sladký a hořký džbán a udeřil mě jím, jak povídám, vší silou do úst, takže se ubohému Lázarovi, který nic takového netušil a jako jindy se bezstarostně oddával požitku, věru zdálo, že na něho spadla nebesa se vším, co na nich jest.

To pohlazení bylo tak mocné, že mě omráčilo a zbavilo vědomí, a náraz džbánu tak prudký, že se mi střeptiny zaryly do tváře a na mnoha místech mi ji zkrvavily; úder mi také vyrazil zuby a ty mi do dneška už nenarostly. Od té chvíle jsem začal zlého slepce nenávidět, a ačkoliv mi pak projevoval lásku, hýčkal mě a ošetřoval, přece jsem dobře viděl, že má radost z toho krutého trestu. Omyl mi vínem rány, které mi způsobily střeptiny džbánu, a řekl mi s úsměvem: „Co tomu říkáš, Lázar? To, co ti ublížilo, nyní tě léčí a uzdravuje.“ A dělal ještě jiné vtipy, které mi nebyly po chuti.

Když jsem se napůl vylízal ze svých odřenin a podlitin, uvažoval jsem, že ještě několik takových ran a surový slepec by se mě zbavil; i pojal jsem úmysl, že se zbavím já jeho. Ale neučinil jsem to ukvapeně, abych svou pomstu mohl provést bez nebezpečí a důkladně. I kdybych byl chtěl obměkčit své srdce a odpustit mu úder džbánem, nebylo to možné již proto, jak se mnou ten bídný slepec potom zle zacházel, jak mě pro nic za nic týral, tloukl do hlavy a tahal za vlasy. A když se ho někdo ptal, proč se mnou tak špatně nakládá, vyprávěl ihned příhodu o džbánu, řka:

„Vy si snad myslíte, že ten kluk je nějaké nevinátko? Poslyšte tedy a posuďte, zda by si sám ďábel vymyslel takovou lotrovinu.“

Ti, kdo to slyšeli, křížovali se a říkali:

„Hleďme, kdo by v chlapci tak malém hledal takovou ničemnost!“

A velice se smáli mé prohnanosti a říkali mu:

„Jen ho trestejte, jen ho trestejte, však vás za to Bůh odmění!“

A on, povzbuzen jejich slovy, také nikdy nedělal nic jiného.

Já jsem ho v odvetu za to schválně vodil po těch nejhorších cestách, abych ho pořádně potrápil. Bylo-li někde kamení, vedl jsem ho přes ně. Bylo-li bláto, přes to nejhlubší. Sám jsem přitom také nešel právě po suchu, ale byl bych si rád vyrazil jedno oko, abych vyrazil obě tomu, kdo neměl žádné. On mě zase horním koncem své slepecké hole ustavičně tloukl do zátylku, takže jsem ho měl stále plný boulí a oškubaný jeho rukama. A ačkoliv jsem se zapřísahal, že to nedělám ze zlomyslnosti, nýbrž proto, že nemohu najít lepší cestu, nepomohlo mi to a již mi nevěřil; tak bystrý a prohnaný byl ten ničema.

Aby Vaše Milost věděla, kam až sahal důmysl toho vychytralého slepce, budu z mnoha příhod, které jsem s ním zažil, vyprávět o jedné, v níž se po mém zdání znamenitě projevil jeho velký důvtip. Když jsme odešli ze Salamanky, měl v úmyslu jít do kraje toledského, neboť říkal, že tam jsou lidé bohatší, i když ne právě štědrí na almužny. Řídil se pořekadlem: spíše dá člověk tvrdý s plnou stodolou, než dobrý s prázdnu komorou. A na té cestě jsme přišli do velice pěkných míst. Kde našel dobré přijetí a výdělek, tam jsme se zdrželi; kde ne, třetího dne jsme si šli hledat službu a bydlo jinde.

Stalo se, že když jsme přišli do vsi zvané Almorox, bylo tam právě vinobraní a jeden česáč dal slepci almužnou hrozen. A poněvadž se s hrozny v koších zachází neopatrně a také proto, že v té době bývá víno již hodně zralé, rozsypával se mu ten hrozen v ruce. V mošně by se byl rozmačkal a všechno potřísnil. Rozhodl se uspořádat hostinu, jednak proto, že hrozen nemohl vzít s sebou, jednak aby si mě usmířil, neboť toho dne mi uštědřil mnoho ran kolenem i rukama. Sedli jsme si na zídka a slepec pravil:

„Nyní chci k tobě být štědrý, a to tak, že sníme tento hrozen vína společně a že z něho budeš mít stejný díl jako já. Rozdělíme si jej takto: jednou si uklovneš ty, potom já, jen mi musíš slíbit, že si nevezmeš najednou více než jedno zrnko; já budu dělat totéž a tak sníme hrozen a nikdo nebude ošizen.“

Když jsme se takto dohodli, začali jsme jíst; ale již při druhém soustu ten mizera změnil úmysl a začal si brát po dvou zrnkách, soudě, že já asi činím totéž. Vida, že porušuje úmluvu, nespokojil jsem se s tím, co dělal on, nýbrž jsem šel ještě dále; jedl jsem po dvou, po třech, po kolika to jen šlo. Když jsme hrozen dojedli, podržel chvilku stopku v ruce a pak řekl, pokyvuje hlavou:

„Lázaro, tys mě podvedl. Přísahal bych při Bohu, žes jedl po třech zrnkách!“

„Nejedl,“ řekl jsem; „ale proč mě podezíráte?“

A ten bystrozraký slepec odpověděl:

„Víš, z čeho jsem poznal, že jíš po třech? Z toho, že já jsem jedl po dvou a tys mlčel.“

V duchu jsem se zasmál, a ač jsem byl pouhý chlapec, dobře jsem si všiml slepceva bystrého úsudku.

Ale abych nebyl rozvláčný, nebudu povídat o mnoha jiných věcech, právě tak žertovných jako pozoruhodných, které se mi přihodily u tohoto mého prvního pána; chci jen říci, jak jsem se s ním rozloučil, a tím vyprávění o něm ukončil.

Byli jsme ubytováni v jedné hospodě v Escaloně, městečku patřícím vévodovi téhož jména, a slepec mi dal kus klobásy, abych jej opekl. Když klobása pustila tuk, otřel jej kousky chleba; ty snědl, pak vytáhl z váčku měďák a poručil mi, abych mu za něj přinesl z krčmy vína. Dábel mi postavil před oči příležitost, která jak se říká, dělá zloděje, a to v podobě malé vodnice, protáhlé a scvrklé, jež ležela u ohně; asi ji tam zahodili, protože se nehodila k vaření. Nebyl tam právě nikdo kromě nás dvou, klobása vydávala lahodnou vůni, která ve mně vzbuzovala laskominy, a já věděl, že ta vůně bude mým jediným požítkem. Abych ukojil svou touhu, nehleděl jsem již na to, co se stane, odložil jsem všechn strach, a zatímco slepec vytahoval z váčku peníze, já jsem vytáhl tu klobásu a velice hbitě jsem nabodl na rožeň svrchuřečenou vodnici. Můj pán mi dal peníze na víno, vzal rožeň a počal jím otáčeti nad ohněm, chtěje upéci to, co pro své nedostatky uniklo vaření. Já jsem šel pro víno a přitom jsem rychle spořádal klobásu. Když jsem se vrátil, našel jsem toho slepého hříšníka, jak mezi dvěma krajíci drží vodnici, kterou ještě nepoznal, protože se jí nedotkl rukama. Ale když si krajíce vstrčil do úst a zakousl se do nich, očekáváje, že si ukousne také kus klobásy, ucítil chladnou vodnici a rázem mu i chuť vychladla. Zarazil se a řekl:

„Co je to, Lazarillo?“

„Já ubožák,“ pravil jsem, „už na mne zase chcete něco svádět? Cožpak jsem právě nebyl pro víno? Někdo sem asi přišel a ztropil si z vás žert.“

„Ne, ne,“ on na to, „přece jsem nedal rožeň z ruky; to není možné.“

Znova jsem se zapřísahal a zaklínal, že na té výměně a záměně nemám viny, ale nepomohlo mi to, neboť před důmyslem toho zlořečeného slepce nebylo možno něco utajit. Zvedl se, chytil mě za hlavu a jal se mě očichávat. A protože po mém dechu jistě ucítil, jak se věci mají, uchopil mě v té veliké zlosti rukama, a aby se jako dobrý pes ještě lépe přesvědčil o pravdě, otevřel mi dokofán ústa a nepředloženě mi do nich strčil nos; měl ho ostrý a dlouhý a nyní se mu ze vzteku ještě o píď prodloužil, takže se mi jeho špičkou dotkl až čípku. To vše, ten velký strach i to, že klobása byla v mém žaludku teprve krátce a ještě se tam pořádně neusadila, a zejména hrůza z toho dlouhatánského nosu, to vše se spojilo a způsobilo, že můj čin a má mlsnost vyšly najevo a že se klobása vrátila k svému pánu: dříve než ten zlý slepec vytáhl z mých úst svůj chobot, zvedl se mi

žaludek tak silně, že na něj zvrátil ukradené; a tak jeho nos i ta nešťastná špatně rozžvýkaná klobása vyšly z mých úst současně.

Velký Bože, kéž bych byl býval v tu hodinu pohřben, neboť mrtev jsem již vlastně byl! Zuřivost toho zvrhlého slepce byla tak veliká, že kdyby se při tom rámusu nebyli sběhli lidé, myslím, že by mě nebyl nechal naživu. Vyrvali mě z jeho rukou, plných těch několika málo vlasů, které jsem ještě měl, s rozdrásanou tváří a rozedřenou šíjí i hrdlem; a to si toho věru zasloužilo, neboť právě pro jeho špatnost jsem zakoušel tolikerá pronásledování.

Zlý slepec vyprávěl všem, kdo tam přišli, o mých pohromách, a znovu a znovu jim opakoval jak příhodu se džbánem, tak i tu nyní. Všichni se tomu tak velice smáli, že každý, kdo šel po ulici, přišel se podívat na tu švandu. A slepec vyprávěl o mých kouscích tak vtípně a trefně, že ačkoliv jsem byl tolik ztýrán a měl plné oči slz, zdálo se mi, že si počínám nespravedlivě, když se také nesměji. Zatímco se toto vše dělo, napadlo mi, že jsem se dopustil zbabělosti a slabosti, a nyní jsem se proto proklínal: že jsem mu totiž neukousl nos, když jsem k tomu měl takovou příležitost. Vždyť jsem již byl na půli cesty: stačilo jen sevřít zuby a jeho nos by mi byl zůstal v ústech; a poněvadž šlo o nos toho zloducha, byl by jej můj žaludek snad udržel lépe než tu klobásu. Tak by nebylo nic vyšlo ven a já mohl zapřít svůj čin. Dobrý Bože, kéž bych to byl udělal, ať už by to bylo dopadlo jakkoliv!

Hospodská a ostatní, kteří stáli okolo, nás smířili a omyli mi tvář i hrdlo vínem, jež jsem mu přinesl k pití. Ten zlý slepec přitom vtípkoval a říkal:

„Namouvěru, ten kluk spotřebuje na omývání ran více vína za rok, než já ho vypiji za dva. Rozhodně dlužíš, Lázaró, více vínu než otcí, neboť ten tě zplodil jen jednou, ale víno ti dalo život tisíckrát.“

A potom vyprávěl, kolikrát mi rozbil hlavu a poškrábal tvář a jak mě potom léčil vínem.

„Říkám ti,“ pravil, „že jestli někomu na světě víno přinese štěstí, budeš to ty.“

A ti, kdo mě omývali, velice se tomu smáli, já však jsem ho proklínal. Ale slepcova předpověď nelhala a já si do dneška vzpomínám na toho člověka, který byl bezpochyby nadán duchem věšteckým. A uvážím-li, že to, co mi onoho dne řekl, se mi opravdu vyplnilo, jak Vaše Milost dále uslyší, mrzí mě špatností, které jsem mu prováděl, i když jsem mu je draze zaplatil.

Z té příčiny, jakož i pro zlé zerty, které mi tropil, jsem se rozhodl,

že od něho odejdu děj se co děj; usmyslil a promyslel jsem si to již dřív a ten poslední kousek, který mi provedl, mne v mém rozhodnutí ještě více utvrdil. A stalo se to takto: druhého dne jsme vyšli do městečka po žebrotě; celou noc silně pršelo, a poněvadž pršelo i ve dne, modlil se slepec chodě pod podloubím, které v tom městečku bylo a kde jsme nemokli, ale když se stmívalo a pršet stále nepřestávalo, řekl mi:

„Lázaro, ten déšť je velice vytrvalý, a čím více se stmívá, tím je hustší; pojďme se včas schovat do hospody.“

Na cestě tam jsme museli přejít potok a ten byl tou spoustou deště rozvodněn. Řekl jsem mu:

„Strýče, ten potok je velice široký; ale chcete-li, vím, kudy bychom přešli snáze, aniž bychom se namočili, neboť se tam hodně zužuje a přeskochíme ho suchou nohou.“

Zdálo se mu, že je to dobrá rada, i pravil:

„Jsi chytrý hoch, proto tě mám rád. Zaveď mě na to místo, kde je potok užší, neboť nyní je zima a voda není příjemná; a zejména není příjemné namočit si nohy.“

Viděl jsem, že vše jde podle mého přání, vyvedl jsem ho tedy zpod podloubí a zavedl jsem ho přímo před jeden z kamenných sloupů nebo pilířů, které byly na náměstí a nesly to podloubí; řekl jsem mu:

„Strýče, toto je nejužší místo na celém potoce.“

Protože hustě pršelo a ten ubožák mokl, a protože jsme spěchali dostat se z lijáku, který na nás padal, ale zejména proto, že Bůh v tu hodinu zatemnil jeho rozum (aby mi umožnil pomstu), uvěřil mi a řekl:

„Postav mě pěkně rovně a skoč přes potok první.“

Postavil jsem ho přímo před sloup, uskočil jsem, schoval jsem se za sloup, jako bych se kryl před útokem býka, a řekl jsem mu:

„Hop, skočte, jak nejdále můžete, abyste se dostal přes vodu!“

Ještě jsem to nedořekl, když se ubohý slepec vzepne jako kozel, ustoupí o krok zpět, aby dále doskočil, odrazí se ze vsí síly a vrazí hlavou do toho sloupu, že to zadunělo, jako by do něho udeřil velkou tykví; pak spadl dozadu polomrtev a s rozbitou hlavou.

„Tak co? Klobásu jste cítil, a sloup ne? Teď si tedy čichněte! Jen si čichněte!“ řekl jsem mu.

Pak jsem ho zanechal péči mnoha lidí, kteří mu přišli na pomoc, rychle jsem proběhl branou městečka a ještě před setměním jsem byl v Torrijosu. Nikdy jsem se nedověděl, jak s ním Bůh naložil, a ani jsem se o to nestaral.

Traktát druhý

Jak Lázaro vstoupil do služby k jednomu knězi a co u něho zažil

Poněvadž jsem se Torrijosu necítil bezpečně, odešel jsem nazítří do vsi, kterou nazývají Maqueda, a tam mě mé hříchy svedly s jedním knězem. Když jsem ho prosil o almužnu, otázal se mne, zda umím ministrovat. Řekl jsem, že ano, a bylo to pravda, neboť ten zlý slepec mě sice týral, ale přece mě naučil spoustě dobrých věcí a mezi nimi i tomu. Nu a kněz si mě vzal k sobě do služby.

Dostal jsem se z bláta do louže, neboť u srovnání s ním byl slepec hotový Alexandr Veliký, přestože byl lakota sama, jak jsem již vypravoval. Stačí, když řeknu, že do toho kněze bylo vtěleno všechno skrblictví na světě. Nevím, zda mu bylo vrozeno, nebo zda ho nabyl s kněžskou sutanou.

Měl starou truhlu, zamčenou na klíč, a ten nosil upevněný na šňůře své pláštěnky; když pak si přinesl z kostela bělounek obětní chlebičky, jež mu dávali farníci, vždy je vlastní rukou vhodil do té truhly a zase ji zamkl. A v celém domě nebylo ničeho k jídlu, ačkoliv jinde visívá v komíně nějaký ten kus slaniny, bývá tam nějaký ten sýr někde na prkénku nebo v almárce nějaký ten košíček se zbytky chleba od oběda; myslím, že i kdybych z toho nebyl měl užítku, již pouhý pohled by mě byl utěšil. Byl tam jen věnec cibule, a i ten byl pod zámkem v podkrovní komoře. Přiděloval mi vždy jednu cibuli na čtyři dny, a když jsem ho žádal o klíč, abych si pro ni šel, sáhl po každé, byl-li někdo při tom, do kapsy v záňadří, s velice vážnou tváří odvázal klíč a dal mi ho říka:

„Tu ho máš a brzy ho vrať a nemlsej pořád,“ jako by v řečené komoře bylo uzamčeno plno lahodných valencijských zavařenin; a zatím, jak jsem již řekl, až na tu cibuli, zavěšenou na hřebíku, bylo tam jako po vymetení. A cibuli měl tak dobře spočítánu, že kdybych byl k svému neštěstí překročil svou dávku, bylo by mi to přišlo draho. Zkrátka a dobře měl jsem stále takový hlad, že bych byl i hřebíky polykal.

Ale zatímco pro mne měl tak málo křesťanského milosrdenství, k sobě byl mnohem přejícnější. Za pět měďáků masa byla jeho ob-

vyklá míra k obědu a k večeři. Je pravda, že se se mnou dělil o polévku, ale maso jsem ani neolízl. Jen kousek chleba, a kéž by měl byl aspoň zpola nasytit!

V tom kraji je zvykem jíst v sobotu sköповou hlavu a on mě vždy poslal pro pořádně velikou. Uvařil ji, snědl oči, jazyk, zátylek, mozeček i maso na čelistích a pak mi dal na talíři všechny ohlodané kosti se slovy:

„Ber, jez, poprávej si, neboť tobě patří svět; žiješ si lépe než sám papež.“

„Kéž by jen Bůh dal, aby sis žil také tak,“ říkal jsem si tiše pro sebe.

Po třech týdnech služby u něho jsem z toho ustavičného hladovění byl už tak slabý, že jsem sotva nohama pletl. Viděl jsem jasně, že mě to přivede do hrobu, nepomůže-li mi Bůh a můj důmysl. Nemohl jsem však užít svých lstí, protože jsem nenašel způsob, jak na něho. A i kdyby se mi byla naskytla příležitost, nemohl jsem mu vytříit zrak jako slepci (Bůh mu odpust všechny hříchy, zahynul-li z toho nárazu), jenž mě přes všechnu svou vychytralost aspoň neviděl, neboť mu chyběl onen drahocenný smysl; kněz však měl zrak jako rys.

Při ofertoriu mu neušel ani jediný měďák, který padl do misky. Jedním okem pozoroval lidi a druhým hlídal mé ruce. Oči mu jez-dily, jako by byly ze rtuti. Věděl o každém měďáku, který mi dali, a když bylo po ofěře, misku mi hned vzal a položil ji na oltář.

Nebyl jsem s to mu uzmout ani jediný měďák po celou tu dobu, co jsem u něho žil, nebo lépe řečeno, umíral. Nikdy si mě neposlal do hospody pro víno ani za měďák; a tu trošku, co mu přinesli farníci do kostela, zavřel vždy do své truhly a bral z ní tak skoupě, že mu vystačila na celý týden. A aby zakryl své veliké skrblictví, říkal mi:

„Hleď, hochu, kněží mají být velmi umírněni v jídle i v pití, a proto nepřekračuji míru jako jiní.“

Ten lakomec však mrzce lhal, neboť když jsme se modlili na slavnostech zbožných bratrstev a na pohřbech, jedl na cizí účet jako vlk a pil jako soukeník. A když už jsem se zmínil o pohřbech, nechť mi Pánbůh odpustí: nikdy jsem nebyl nepřítelem lidského rodu, ale tehdy ano. To proto, že jsme tam vždy dobře jedli a že jsem se pořádně nasytit. I přál jsem si, ba i Boha jsem prosil, aby každý den někoho sprovodil ze světa. A když jsme nemocným udíleli svátosti, zejména poslední pomazání, a kněz přikázal těm, kdo tam byli, aby se modlili, jistě jsem se nemodlil nejméně vroucně, nýbrž z celého srdce a ze vši myslí jsem prosil Pána, ne aby s ním učinil, jak se mu nej-lépe zalíbí (tak se to říkává), nýbrž aby ho povolal k sobě.

A když někdo z nich vyvázl, Bůh mi to odpustil, poslal jsem ho ti-síckrát k čertu; tomu pak, kdo zemřel, jsem stejněkrát žehnal. Vždyt po celou tu dobu, co jsem tam byl, a to bylo skoro půl roku, zemřelo jen dvacet osob. A ty jsem jistě zabil já, nebo lépe řečeno zemřeli na mou prosbu; neboť myslím, že když Pán Bůh viděl mé kruté a usta-vičné skomírání, zabíjel je, aby mi dal život. Ale proti tomu, čím jsem i tak trpěl, nenacházel jsem léku. Žil-li jsem totiž v den, kdy jsme pohřbívali, pak po ty dny, kdy nebylo mrtvého, snášel jsem ná-vrat ke svému každodennímu hladu ještě hůře, neboť jsem přivykl sytosti. A tak jsem nikde nenacházel úlevy, jen ve smrti, a tu jsem si někdy přál nejen pro ty druhé, nýbrž i pro sebe; ale nikdy jsem ji ne-spatřil, ač byla stále ve mně.

Mnohokrát jsem pomýšlel na odchod od toho skrblického pána, ale ze dvou příčin jsem od toho vždy upustil: za prvé jsem se neod-važoval svěřit svým nohám, neboť jsem byl ze samého hladovění pří-liš zesláblý; a za druhé jsem uvažoval a říkal si: „Měl jsem až dosud dva pány. První mě k smrti mořil hladem, a když jsem od něho ode-šel, padl jsem na tohoto druhého a ten mě hladem již nadobro při-vedl do hrobu; jestli i od něho odejdu, co mě čeká jiného než jistá záhuba?“ Neodvažoval jsem se tedy hnout, jsa přesvědčen, že bych si v každém případě jen pohoršil. A kdybych byl klesl ještě o stupínek, nebylo by už na světě po Lázarovi ani vidu ani slechu.

Kéž Bůh chrání každého věrného křesťana před takovým trápe-ním, v jakém jsem tehdy žil. Nevěděl jsem si rady a viděl jsem, že se mi vede stále hůře. Tu jednoho dne, když můj zlý, bídný a lakotný pán odešel ze vsi, zastavil se náhodou u našich dveří kotlář a byl to myslím anděl rukou Páně mi seslaný v té podobě. Otázal se mne, zda mám něco na správkou.

„Se mnou byste měl pěkný kus práce a spravit mě by nebyla žádná maličkost,“ řekl jsem si tiše pro sebe, takže mě neslyšel.

Ale protože nebylo času na plané žertování, řekl jsem mu, osvícen Duchem svatým:

„Strýče, ztratil jsem klíč tady od té truhly a bojím se, že mě můj pán zbije. Při vašem životě vás prosím podívejte se, zda se k ní ne-hodí některý z těch klíčů, co máte, však vám ho zaplatím.“

Ten andělský kotlář začal zkoušet jeden po druhém z velkého svazku klíčů, který nosil s sebou, a já jsem mu pomáhal svými cha-bými modlitbami. V těch chlebech v truhle jsem viděl, jak se říká, tvář boží; a když bylo otevřeno, řekl jsem kotláři:

„Peníze za klíč nemám, ale vezměte si plat odtud.“

Vybral si z těch chlebičků ten, který se mu zdál nejlepší, dal mi klíč a odešel spokojen, zanechávaje mě ještě spokojenějšího.

Zatím jsem se však ničeho nedotkl, aby nebylo poznat úbytek, a také proto, že když jsem se viděl pánem takového bohatství, zdálo se mi, že se na mne hlad neodvází. Můj ničemný pán se vrátil a Bůh dal, že si nevšiml chlebičku, který odnesl ten anděl.

Když pak druhého dne odešel z domu, otevřel jsem ten svůj chlebový ráj, vzal jsem do rukou a do zubů jeden chlebiček, a než by řekl švec, měl jsem ho v sobě; truhlu jsem ovšem nezapomněl opět zavřít. A potom jsem se jal náramně vesele zametat dům, neboť se mi zdálo, že napříště budu moci oním lékem léčit svůj smutný život. A tak jsem se radoval toho i následujícího dne. Ale nebylo mi souzeno, aby tato úleva potrvála dlouho, protože již třetího dne se vrátila má bída. Spatřil jsem totiž toho, jenž mě k smrti hladem močil, v neobvyklou hodinu nad truhlou, jak tam všechno převrací a obrací a znovu a znovu počítá chlebičky. Tvářil jsem se jakoby nic, jen jsem se potají modlil a Boha prosil:

„Kéž ho svatý Jan oslepí!“

Když už hodně dlouho počítal podle dní i na prstech, řekl:

„Kdybych tu truhlu neměl tak dobře zabezpečenu, řekl bych, že mi z ní někdo vzal chleby; ale ode dneška, jen abych zabránil podezření, chci je míti dobře spočítány. Zbývá jich devět a kousek.“

„Kéž by tě spralo devět řasů!“ řekl jsem si pro sebe.

Při jeho slovech se mi zdálo, že mi vrázejí nůž do srdce a žaludek mi počal kručet hlady, vida, že ho opět čeká dřívější půst. Potom odešel z domu. Já, abych se utěšil, otevřu truhlu, a když jsem viděl chléb, jal jsem se mu klaněti, ale neodvážil jsem se jej přijímati. Spočítal jsem chlebičky, zda se ten skrblík nezmýlil, ale shledal jsem jeho počítání správnějším, než bych si byl přál. Jediné, co jsem mohl učinit, bylo, že jsem je tisíckrát zlíbal, a jak jsem nejjemněji dovedl, ukrojil jsem z toho načatého kousíček ve směru řezu; a s tím jsem strávil ten den, již ne tak vesele jako předchozí.

Hlad však rostl, zejména proto, že za ty dva nebo tři dny si můj žaludek zvykl na větší dávky chleba, a tak jsem již téměř hlady padal. Byl jsem již tak vyhladovělý, že jakmile jsem osaměl, nedělal jsem nic jiného, než že jsem ustavičně otvíral a zavíral truhlu a patřil na tu tvář boží, jak říkají děti. A sám Pánbůh, jenž pomáhá zkormouceným, vida mě v takových nesnázích, vnukl mi nápad, jak si aspoň trochu pomoci; řekl jsem si totiž, uvažuje, co činit: „Ta velká truhla je stará a na několika místech dřevá. A i když jsou ty díry malé, může

se mít za to, že tam lezou myši a chléb ujídají. Vzít celý chléb by nebylo vhodné, neboť ten, jenž mě nechává žít v takovém nedostatku, by poznal úbytek. Toto by však šlo.“

I jmu se udrobovat chleba na nepříliš skvostný ubrus, který tam byl, vezmu jeden chlebiček a druhý nechám ležet, a tak jsem trochu udrobil z každého třetího nebo čtvrtého. Potom jsem to snědl jako cukrátko a trochu jsem se tím utěšil. Ale když kněz přišel k obědu a otevřel truhlu, uviděl to nadělení a bezpochyby si pomyslel, že tu škodu způsobily myši, neboť to bylo napodobeno přesně tak, jak to dělávají. Prohlédl celou truhlu ze všech stran a našel v ní několik dírek, kudy, jak se domníval, tam vnikly. Zavolal mě řka:

„Podívej se, Lázaro, podívej, jakou pohromu utrpěl dnes v noci náš chléb!“

Já jsem se zatvářil velice udiveně a zeptal se ho, co by to mohlo být.

„A co by to mělo být?“ pravil. „Myši; ty nenechají nic na pokoji.“

Pustili jsme se do jídla a Bůh dal, že i nyní mi má lest byla ku prospěchu: dostal jsem totiž více chleba než ten bídný žvanec, který mi obvykle dával, neboť odřízl všechno, co myslel, že je ohlodáno od myší, a pravil:

„Sněz to, vždyť myš je zvíře čistotné.“

A tak jsme onoho dne skončili jídlo; ale přestože jsem měl navíc plod práce svých rukou, nebo lépe řečeno svých nehtů, zdálo se mi, že jsem vlastně ani jíst nezačal.

A potom mě čekal nový úlek: viděl jsem, jak kněz pilně vytahuje ze zdí hřebíky a shání prkénka, jimiž pak zatloukl a zabejnal všechny díry v té staré truhle.

„Ó, Pane můj,“ řekl jsem si, „jaké bídě a nehodám i protivenstvím je vystaven lidský rod a jak krátce trvají radosti našeho strastiplného života! Domníval jsem se, že tímto nepatrným a ubohým prostředkem odstráním a přežiji svou bídu, a začínal jsem již být trochu spokojen a vesel. Můj zlý osud však tomu nechtěl a podnítil mého skrblického pána k ještě větší opatrnosti, než od přirozenosti má (neboť těm ničemům povětšinou nikdy nechybí), takže nyní uzavřel díry v truhle; tím uzavřel dvířka k mé útěše a otevřel bránu k mým strastem.“

Takto jsem bědoval, zatímco můj pilný truhlář pomocí mnoha hřebíků a prkének dokončoval své dílo; potom řekl:

„A teď, zákeřné paní myši, budete muset změnit působiště, neboť v tomto domě vám již štěstí nepokvete.“

Jakmile odešel z domu, jdu se podívat na jeho dílo; shledal jsem, že v té prokleté staré truhle nenechal jediné dířečky, takže by se tam nebyl dostal ani komár. Otevřu klíčem, pro mne nyní již neužitečným, bez naděje, že z toho budu mít nějaký prospěch, a uviděl jsem ty dva nebo tři načaté chlebičky, které můj pán pokládal za ohlodané od myši; z těch jsem si ještě uštípl několik drobtů, dotýkáje se jich lehounce jako obratný šermíř. Protože nouze je velikou učitelkou a já ji měl stále tak velikou, přemýšlel jsem dnem i nocí, jak se udržet při životě. A myslím, že hlad mě osvětlil, abych našel ty temné prostředky, neboť se říká, že hlad bystří rozum a sytost naopak; a tak tomu bylo jistě i u mne.

Když mi tak jednou v noci tyto myšlenky nedaly spát a když jsem uvažoval, jak bych mohl použít a využít truhly k svému prospěchu, zpozoroval jsem, že můj pán usnul, neboť to dával najevo obvyklým chrápáním a mocným funěním. Potichoučku jsem vstal, a poněvadž jsem si již ve dne promyslel, co udělám, a položil starý nůž, který se tam povaloval, tak, abych ho našel, jdu k ubohé truhle a napadnu ji tím nožem; užil jsem ho jako vrtáku právě v místech, která jsem si vyhlédl jako nejchutnější. A protože ta prastará truhla tolika lety již ztratila pevnost i jádro a byla velmi věchá a prožraná červotočí, ihned se mi poddala a dovolila, abych jí svým nožem udělal na boku pěknou díru. Potom jsem tu pohmožděnou truhlu tichounce otevřel a s chlebem, který jsem po hmatu našel nakrojený, naložil jsem, jak je výše popsáno. A tím poněkud ukonejšěn jsem zase zamkl a vrátil se na svůj slavník, kde jsem si trochu odpočinul a prospal se; spával jsem totiž špatně a přičítal jsem to hladovění. A tak tomu asi bylo, neboť v té době by mě jinak nebyly připravily o spánek ani starosti francouzského krále.

Druhého dne spatřil můj pán zase škodu, kterou jsem způsobil jak na chlebě, tak dírou v truhle, i jal se posílat myši ke všem čertům a říkat:

„Jak je to možné? Jaktěživ jsem v tomto domě nezpozoroval myši, až nyní!“

A měl bezpochyby pravdu, neboť byl-li v celém království jediný dům, který byl myši ušetřen, mohl to být jen ten jeho, protože myši nepřebývají tam, kde není co jíst. Jme se opět hledat po stěnách hřebíky a po domě prkénka a zatloukat díry. Když pak přišla noc a on usnul, byl jsem ihned na nohou i se svým nástrojem, a kolik děr on ve dne ucpal, tolik jsem jich já v noci odecpal.

Dělo se to takovým způsobem a tak jsme si vždy oba pospíšili, že

se jistě proto říká: kde se jedna brána zavře, tam se druhá otevře. Nakonec to vypadalo jako s tím Penelopiným tkaním, neboť co on ve dne utkal, to jsem já v noci rozpáral; a tak jsme za několik dní tu ubohou spízkou tak zřídili, že kdo by o ní chtěl výstižně mluvit, nazval by ji spíše starým krunýřem ze zašlých dob, tolik měla na sobě hřebů a cvočků.

Když kněz viděl, že jeho opatření vůbec nepomáhá, pravil:

„Ta truhla je tak zubožena a je ze dřeva tak starého a věchého, že žádné myši neodolá; je již tak špatná, že půjde-li to tak dále, zůstaneme nakonec bez špižířny. A nejhorší na tom je, že ač je to špižířna mizerná, bude mi chybět, až ji nebudu mít, a budu muset vydat pěkné peníze za novou. Poněvadž dosavadní opatření není k ničemu, bude asi nejlépe, když na ty proklaté myši polícím zevnitř.“

Jal se ihned shánět, kdo by mu půjčil past, a tu pak měl ustavičně nastraženou v truhle s kůrkami sýra, které si vyprosil od sousedů. To bylo pro mne velikou pomocí: nepotřeboval jsem totiž k povzbuzení chuti dráždivých omáček, a tak jsem si pochutnával na sýrových kůrkách, které jsem vytahoval z pastí, a přitom jsem nikterak nezapomínal na ohlodávání chlebiček.

Když můj pán nacházel chléb ohlodaný, sýr snědený a myš se přece nechýtila, brali ho všichni čerti; i ptal se sousedů, jak je možné, že myš vytáhla sýr z pastí a sežrala jej, a přece nezůstala uvnitř, ačkoliv past byla zaklapnutá.

Tu sousedé usoudili souhlasně, že to nebude myš, kdo tropí tu škodu, neboť není možné, aby se jednou nechýtila. A jeden soused mu řekl:

„Vzpomínám si, že jsem ve vašem domě vídal hada; jistě to bude on. A je to možné. Takový had může sebrat návnadu a pak opět vylézt, i když na něj spadne záklopka pastí, neboť je dlouhý a není uvnitř celý.“

S tím všichni souhlasili a mého pána to velice zneklidnilo. Od té chvíle spal tak lehce, že každého červotoče, který se v noci ozval, považoval za hada, jenž mu hlodá skříň. Tu byl hned na nohou, a aby hada zaplašil, tloukl silně do té ubohé truhly klackem, který si od té doby, co mu to řekli, dával do hlav postele. Tím rámušem budil sousedy a ani mne nenechával spát. Přišel vždy k mému slavníku, celý ho zpřevracel a mne s ním, domnívaje se, že had přilezl ke mně a schoval se do slámy nebo do mého oděvu; řekli mu totiž, že tato zvířata, hledající v noci teplo, vlezou někdy i do kolébek k malým dětem a dokonce je uštknou a v nebezpečí života přivedou.

Já jsem nejčastěji předstíral, že spím, a on mi pak ráno říkal: „Hochu, nepozoroval jsi dnes v noci nic? Honil jsem hada a myslím, že se schovává k tobě do postele, neboť hadi jsou velice studení a hledají teplo.“

„Dej Bůh, aby mě neuštkl,“ říkal jsem, „mám z něho veliký strach.“

Za tohoto stavu věcí byl můj pán velice rozrušen a téměř nespál, takže namouvěru ta zmijce, lépe řečeno ten zmiják se již neodvážil v noci dobývat do truhly; podnikal jsem však své výpady ve dne, zatímco on byl v kostele nebo ve vsi. Když pak viděl tu škodu i to, jak málo jí může zabránit, chodíval v noci po domě jako strašidlo.

Obával jsem se, aby při tom hledání u mne nenašel klíč, který jsem měl pod slanníkem. Pomyslel jsem si, že bude nejbezpečnější, když si ho v noci strčím do úst. Vždyť od té doby, co jsem byl u slepce, měl jsem ústa navyklá na to, aby byla toboolkou: někdy jsem v nich měl až dvanáct nebo patnáct maravedí, všechno v pŕlmedřácích, aniž mi to překáželo v jídle. Jinak jsem se totiž nedostal k jedinému měďáku, aby mi na něj ten prokletý slepec nepřišel, neboť mi přečasto prohledával každičkový šev a každičkou záplatu.

Proto, jak říkám, v noci jsem si vždy dával klíč do úst a tak jsem spal bez obavy, že ho ten zloduch nalezne. Ale když má přijít neštěstí, nic nezmůže opatrnost. Stalo se z vůle mého osudu nebo spíše pro mé hřích, že když jsem jedné noci spal, máje asi ústa otevřena, klíč se mi v nich vzpřičil, takže jak jsem ve spaní oddechoval a funěl, procházel vzduch jeho dutinou a k mému neštěstí pronikavě pískal. Proto se můj pán náhle probudil, uslyšel to a bezpochyby si pomyslel, že to hvízdá had; a jistě to tak vypadalo.

Tichounce vstal a s klackem v ruce, jda po hmatu za hlasem hadím, přišel opatrně ke mně, aby ho had neucítil. A když viděl, že je blízko, usoudil, že se had přišel zahřát ke mně do slámy, na níž jsem ležel. V domnění, že má hada právě pod sebou, napřáhl pořádně hůl, a chtěje ho jednou ranou zabít, udeřil mě ze vsí síly do hlavy, takže jsem zůstal zcela bez sebe a s hlavou zle pohmožděnou.

Vyprávěl pak, že když poznal, že zasáhl mne, neboť jsem po té strašné ráně asi velice nařikal, přistoupil ke mně, hlasitě mě volal a snažil se přivést mě k sobě. Ale když se mne dotkl rukama, ucítil, že mi proudem teče krev, a poznal, jak mě zřídil. Rozběhl se s velkým spěchem pro světlo, a když se s ním vracel, spatřil, jak nařikám, máje stále ještě v ústech ten klíč, který jsem po celou tu dobu nepustil a jenž mi zpola trčel z úst, asi tak, jak byl, když jsem na něj pískal.

Hadobijce, užaslý nad tím klíčem, vytáhl mi ho úplně z úst, pro-

hlédl si ho a ihned ho poznal, neboť měl stejné zářezy jako jeho vlastní klíč. Bez průtahů ho šel vyzkoušet a tak odhalil mé čáry. A tehdy si ten krutý lovec asi řekl: „Konečně jsem dopadl tu myš a toho hada, co mě znepokojovali a vyjídali!“

O tom, co se dělo v dalších třech dnech, ničeho nepovím, neboť jsem je strávil v břiše velrybím. To, co jsem vyprávěl, slyšel jsem později, když jsem zase nabyl vědomí, od svého pána, který to obšírně líčil každému, kdo tam přišel.

Probral jsem se až za tři dny; viděl jsem, že ležím na svém slanníku s hlavou celou ovázanou a plnou olejů a masť, i otázal jsem se zděšeně:

„Co se to děje?“

Ten krutý kněz mi odpověděl:

„Namouvěru, již jsem dopadl ty myši a hady, kteří mě přiváděli na mizinu.“

I pohlédl jsem na sebe a viděl jsem se tak pohmožděna, že jsem ihned vytušil své neštěstí.

V tu chvíli přišla jedna stařena, která zařikávala nemocné, a s ní několik sousedů. Jali se mi odvinovat z hlavy hadry a ošetřovat ránu způsobenou klackem. A když shledali, že jsem se již vzpamatoval, velmi se zaradovali a pravili:

„Když už přišel k sobě, snad dá Bůh, že to nic nebude.“

A jali se znovu vyprávět o mé nehodě a smát se jí, zatímco já ubožák jsem nad ní plakal. Přesto všechno mi dali najíst. Byl jsem tak zmořen hladu, že mi to málem už nepomohlo. A tak jsem se poněnáhu zotavoval; za čtrnáct dní jsem vstal a byl jsem již prost nebezpečí, ač ne hladu, a napůl uzdraven.

Den poté, co jsem vstal, vzal mě můj pán za ruku, vyvedl mě ze dveří a na ulici mi řekl:

„Lázaro, ode dneška už nepatříš mně, nýbrž sám sobě. Hledej si jiného pána a odejdi s Bohem, neboť já nechci mít sluhu tak příčinnivého. Není možno jinak, než že jsi sloužil u nějakého slepce.“

A pokřizovav se, jako bych byl ďablem posedlý, vrátil se do domu a zavřel dveře.

Traktát třetí

Jak Lázaro vstoupil do služby k jednomu šlechtici a co se mu u něho přihodilo

Byl jsem velmi zesláblý, ale sebral jsem všechny své síly a s pomocí dobrých lidí jsem se pomalu dostal do tohoto přeslavného města Toleda. Tam se mi z milosti boží za čtrnáct dní rána zahojila. Dokud jsem byl nemocen, dávali mi stále nějakou almužnu, ale jakmile jsem se uzdravil, všichni mi říkali:

„Jsi ničema a darmošlap. Jen si hledej službu u nějakého dobrého pána.“

„Ale kde ho najít,“ říkal jsem si pro sebe, „jestliže ho nyní pro mne nestvoří Pánbůh, jako stvořil svět?“

Když jsem tak chodil od domu k domu s hrubě malým výsledkem, neboť milosrdenství již sídlilo toliko na nebesích, svedl mě Bůh s jedním hidalgem, který se důstojným a rozvázným krokem nesl po ulici úpravně oděn a pečlivě učešán. Podíval se na mne, já na něho, a řekl mi:

„Hochu, hledáš službu?“

Já jsem mu řekl: „Ano, pane.“

„Nuže tedy, pojď za mnou,“ odpověděl mi, „neboť Bůh ti prokázal tu milost, že tě svedl se mnou. Dnes jsi se asi dobře pomodlil.“

I šel jsem za ním, vzdávaje Bohu díky za to, co jsem slyšel; zdálo se mi podle hidalgova šatu i vzhledu, že je to ten, koho potřebuji.

Když jsem se setkal s tímto svým třetím pánem, bylo ještě časně. Vedl mě za sebou valnou částí města. Procházeli jsme náměstími, kde se prodával chléb a jiné potraviny. Myslel jsem si, že mě chce obtížit tím, co se tam prodávalo, a dokonce jsem si to přál, neboť byla právě doba, kdy se nakupují potřebné zásoby. On však míjel tyto věci rychlým krokem a šel stále dál.

„Snad se mu to tady nezdá,“ říkal jsem si, „a chce, abychom nakoupili jinde.“

Tak jsme chodili až do chvíle, kdy odbila jedenáctá. Tu vstoupil do hlavního chrámu a já za ním. Viděl jsem, jak velice zbožně vyslechl mši i ostatní služby boží a nehnul se z místa, dokud všechno neskončilo a lidé neodešli. Potom jsme vyšli z kostela i my a jali se ry-

chle kráčet jednou ulicí dolů. Měl jsem převelikou radost, když jsem viděl, že se můj nový pán nestará o shánění potravin. Usoudil jsem že je to bohatý člověk, který se zásobuje ve velkém, a že oběd bude již připraven, a to takový, jaký jsem si přál a jaký jsem věru potřeboval.

V tu chvíli odbily hodiny jednu s poledne a my jsme přišli k domu, před nímž se můj pán zastavil a já s ním; přehodiv si cíp pláště přes levé ramě, vytáhl z rukávu klíč, otevřel dveře a vešli jsme do domu. Vchod měl temný a nevlídný, takže skličoval ty, kdo tam vstupovali; ale uvnitř byl pěkný dvorek a několik slušných místností.

Když jsme byli uvnitř, sňal ze sebe plášť, zeptal se mne, zda mám čisté ruce, a pak jsme jej vytřepali a složili. Hidalgo sfoukal čistou prach z kamenné lavice, která tam byla, a plášť položil na ni. Potom si sedl vedle něho a jal se mne velice podrobně vyptávat, odkud jsem a jak jsem přišel do toho města. A já jsem mu to vyprávěl obšírněji, než mi bylo milé, neboť se mi zdálo, že hodina je příhodnější k tomu, aby dal prostříti na stůl a nakládat z hrnce do talířů, než k tomu, co po mně chtěl. Ale přesto jsem mu toho o sobě navypřávil, jak jsem nejlépe dovedl lhát, hovoře o svých přednostech a zamlčuje ostatní, co jsem považoval za nevhodné.

Potom chvíli seděl jen tak a v tom jsem již viděl špatné znamení, neboť už byly téměř dvě hodiny a on se pořád neměl k jídlu. Také jsem uvážil, že dveře jsou zamčeny na klíč a že jsem nahoře ani dole v domě neslyšel kroky nějaké živé bytosti. Vše, co jsem viděl, byly holé stěny; nespatriil jsem nikde ani kámen na tření čokolády, ani špalek na sekání masa, ani lavici, ani stůl, ba ani takovou truhlu jako u svého bývalého pána. Zkrátka připadalo mi, jako by to byl zakletý dům. Tu mi řekl:

„Hochu, ty jsi už obědval?“

„Ne pane,“ řekl jsem mu já, „neboť když jsem se setkal s Vaší Milostí, nebylo ještě ani osm hodin.“

„Já však, ač bylo časně, byl jsem již po snídani a věz, že když takto něco pojím, stačí mi to až do večera. Obejdi se proto, jak můžeš, potom se navečeříme.“

Věřte mi, Vaše Milosti, že když jsem to slyšel, málem jsem padl do mdlob, ani ne tak z hladu jako proto, že mě osud ve všem stále tak pronásleduje. Představil jsem si znovu své svízele a jal jsem se opět bédovat nad svým trápením. Rozpomenu se na své úvahy, když jsem zamýšlel odejít od kněze, i na to, jak jsem si tehdy říkal, že ačkoliv je zlý a lakotný, padnu ještě na horšího. Posléze jsem zaplakal nad

svým bědným životem i nad svou nadcházející smrtí. Přesto však přemáhaje se, jak to jen šlo, řekl jsem mu:

„Pane, nedbám příliš o jídlo, Bůh za to budiž pochválen. Mohu se honosit tím, že u srovnání se všemi ostatními sluhy jsem v jídle velice skromný; proto mě chválili všichni pánové, u nichž jsem až do dnešního dne sloužil.“

„To je věru ctnost,“ řekl on, „a za to tě budu mít ještě raději, neboť cpáti se náleží vepřům, lidé dobře vychovaní však mají jíst umírněně.“

„Však já ti rozumím!“ řekl jsem si v duchu. „Čert ví proč všichni ti páni, na které padnu, vidí právě v hladu takové dobro a tak znamenitou medicínu!“

Sedl jsem si v síni do kouta a vytáhl ze zánadří několik kousků chleba, jež mi zbyly ze žebroty. Když to můj nový pán uviděl, řekl mi:

„Pojď sem, hochu! Co to jíš?“

Já jsem přišel k němu a ukázal mu chléb. Ze tří kusů, které jsem měl, vzal si jeden, a to ten nejlepší a největší, a řekl mi:

„Namouduši, zdá se, že ten chléb je opravdu dobrý.“

„A jak! Zvláště teď je skutečně dobrý, pane,“ řekl jsem.

„To opravdu je,“ řekl on. „Kde jsi ho vzal? Zdalipak ho hnětly čisté ruce?“

„To nevím,“ odpověděl jsem, „ale já se jeho chuti neštítím.“

„Budiž tedy Pánubohu poručeno,“ řekl můj ubohý pán.

A pozvednuv chléb k ústům, jal se do něho zakusovat právě tak mocně jako já do druhého.

„Bůh ví, že je to velice chutný chléb,“ řekl.

Poněvadž jsem poznal, kde ho bota tlačí, popítil jsem si, neboť jsem věděl, že kdyby byl hotov dřív než já, nenechal by se prosit, aby mi pomohl s tím, co mi ještě zbude. A tak jsme skončili skoro zároveň. Můj pán se potom jal setřásat rukama těch několik nepatrných drobečků, které mu ulpěly na prsou. Pak vešel do vedlejší komůrky, přinesl otlučený a nepřiliš nový džbán, a když se sám napil, pozval mne, abych se napil také. Já, abych vypadal střídme, jsem řekl:

„Pane, nepiji vína.“

„Vždyť je to voda,“ odpověděl mi, „můžeš pít bez obav.“

Uchopil jsem tedy džbán a napil se, ale ne mnoho, neboť žízni jsem věru právě netrpěl.

Tak jsme zůstali až do večera, hovoříce o věcech, na které se mne vyptával a na které jsem mu já odpovídal, jak jsem nejlépe dovedl. Potom mě zavedl do komory, kde byl ten džbán, z něhož jsme pili, a řekl mi:

„Hochu, postav se sem a uvidíš, jak se stele postel, abys to napříště uměl sám.“

Postavil jsem se na jeden konec a on na druhý a společně jsme ustlali tu ubohou postel. Nedalo nám to mnoho práce, neboť to byla jen rákosová rohožka na dřevěných podstavcích s mizernou žíněnkou, pokrytou prostěradlem; a ta se ani žíněnce nepodobala, protože jistě netrpěla častým praním a bylo v ní hrubě méně vlny, než bylo třeba. Tu jsme rozprostřeli, snažíce se ji změkčit, což bylo nemožné, neboť z tvrdého lze těžko udělat měkké. Ta prokletá žíněnka toho v sobě měla po čertech málo, a když jsme ji roztáhli na rohožce, bylo skrze ni vidět každý stonek rákosu, takže to věru vypadalo jako hřbet velice hubeného vepře. A na tento vyzáblý slamník jsme dali pokrývku, která si s ním v ničem nezadala; její barvu jsem vůbec nemohl rozeznat.

Když jsme připravili postel a když nastala noc, řekl mi můj pán:

„Lázaro, už se připozdilo a odtud na náměstí je to pořádný kus cesty. A také se v tomto městě potuluje spousta zlodějů, kteří za noci přepadají chodce a kradou jim pláště. Nějak se již obejdeme a zítra, až nastane den, Pánbůh nám již nějak pomůže. Nemám totiž v domě zásoby jídla, neboť žiji sám a dosud jsem v těchto dnech jídal ve městě. Ale nyní to zařídíme jinak.“

„Pane,“ řekl jsem, „nechť si Vaše Milost nečiní o mne starosti; dovedu vydržet bez jídla jednu noc i více, je-li toho třeba.“

„Díky tomu budeš déle živ a budeš zdravější,“ odpověděl mi, „neboť jak jsme již dnes řekli, není nic lepšího na světě k zachování dlouhého života než málo jíst.“

„Je-li tomu tak,“ řekl jsem si pro sebe, „pak nikdy neumřu, neboť jsem byl dosud stále nucen zachovávat tuto zásadu, a při neštěstí, které mě pronásleduje, očekávám, že tomu tak bude po celý život.“

I ulehl, dav si pod hlavu spodky a kabátec, a poručil mi, abych si mu lehl do nohou, což jsem učinil. Ale spal jsem po čertech špatně! Rákosové pruty a mé vystouplé kosti totiž spolu po celou noc ustavičně bojovaly a potýkaly se, neboť po všem tom utrpení, strádání a hladu mi v těle myslím nezbyla ani libra masa; a poněvadž jsem toho dne téměř nic nepojedl, měl jsem zuřivý hlad a ten se také nemohl spřátelit se spánkem. Tisíckrát jsem proklel sebe (Bůh mi to odpusť!) i svůj bídný osud a tak jsem strávil valnou část noci. A nejhorší bylo, že jsem se neodvážil ani pohnout, abych nezbudil svého pána; i prosil jsem Boha mnohokrát, aby na mne seslal smrt.

Když nadešlo jitro, vstali jsme a on se jal čistit a vytřepávat své

spodky, kabátec, kazajku i plášť. A já jsem mu při tom posluhoval. Potom se zvolna a s velkým zalíbením oblékl. Podal jsem mu vodu na umytí rukou, on se pak učešal a zavěsil si kord na řemeni; a zatímco si ho připevňoval, pravil:

„Kdybys, hochu, věděl, jaký je to kus! Nedal bych jej za všechno zlato světa. Mistr Antonio zhotovil mnoho mečů, ale žádnému z nich nedokázal vykovat čepel tak břitkou, jako má tento.“

Vytáhl jej z pochvy, zkusil jej prsty a řekl:

„Vidíš jej? Ručím za to, že bych jím přetel vlákno vlny.“

A já jsem si v duchu řekl: „Já bych svými zuby, ač nejsou z ocele, přetel i čtyřliberní bochník chleba.“

Zasunul opět meč do pochvy a opásal se jím, jakož i růžencem s velkými kuličkami, a vyšel ze dveří rozvázným krokem, se vzprímeným tělem a s pravíci opřenou v bok, pohybuje půvabně hlavou a přehazuje si cíp pláště tu přes rameno, tu zase přes ruku; řekl mi:

„Lázaro, dohlédni na dům, zatímco já budu na mši, ustel a zajdi se džbánem pro vodu tam dolů k řece. A zavři dveře na klíč, aby nám někdo něco neukradl; klíč polož na stěžeje, abych se dostal dovnitř, kdybch se mezitím vrátil.“

A jme se kráčet vzhůru po ulici tak vznešeně a ušlechtilě, že kdo by ho neznal, myslil by, že je velmi blízkým příbuzným nějakého velmože, nebo aspoň jeho komorníkem.

„Chvála budiž tobě, Pane, který sesíláš nemoc a dáváš také lék.“ řekl jsem si. „Kdo z těch, co potkají mého pána, by si podle jeho spokojeného vzhledu nepomyslel, že včera dobře povečeřel a vyspal se v dobré posteli? A ač je časné, kdo by se nedomníval, že se již dobře nasnídal? Veliká jsou tajemství, která tvoříš, Pane, a která jsou lidem skryta! Koho by neoklamal ten pěkný vzhled a slušný plášť i kabátec? A kdo by si pomyslel, že tento vznešený muž strávil celý včerejší den bez jídla kromě toho žvance ztvrdlého chleba, který jeho sluha Lázaro nosil den a noc za řadry, kde mu jistě čistoty nepřibýlo! Kdo by tušil, že dnes, umyv si ruce a tvář, utřel se cípem kabátce, nemá ručníku? To by věru nikoho ani ve snu nenapadlo. Ó, Pane, kolik takových ti jich asi chodí po světě, kteří pro tu neblahou věc, již říkají čest, snášejí více, než by byli ochotni trpět pro tebe!“

Tak jsem stál ve dveřích, uvažuje a přemýšleje o těchto a ještě o mnoha jiných věcech, dokud můj vznešený pán neprošel tou dlouhou a úzkou ulicí. Když se mi ztratil z očí, vrátil jsem se do domu a v mžiku jsem ho proběhl celý nahoře i dole, aniž jsem se zastavil a aniž jsem našel něco, co by za zastavení stálo. Ustlal jsem tu bíd-

nou a tvrdou postel, vzal jsem džbán a šel k řece. Tam jsem v jedné zahradě spatřil svého pána, jak se usilovně dvoří dvěma zahaleným ženám. Podle vzhledu byly z těch, které v těch místech nikdy nechybějí; mnohé z nich mají spíše ve zvyku chodit v létě zrána občerstvit se a posnídat na ony svěží břehy, ale nepřinesou si s sebou vůbec nic, neboť doufají, že tam najdou někoho, kdo jim snídani nabídne, jak je tomu navykli šlechticové z toho města.

A jak pravím, můj pán si tam mezi nimi počínal jako hotový Maefas, říká jim více lichotek, než jich kdy napsal Ovidius. Ale když ony viděly, jak plane, požádaly ho bez okolků o snídani s obvyklou úhradou.

On pak, cítě, že jeho váček je tak studený, jako byl žhavý jeho žaludek, dostal takové mrazení, že zbledl jako stěna, počal se plésti v řeči a nejapně se vmlouvat. Ženštiny však byly asi velmi zkušené, a jakmile poznaly, kde ho bota tlačí, nechaly ho stát a odešly.

Já jsem zatím snědl několik zelných košťálů a tak jsem se nasnídal. Potom jsem se jako nový sluha rychle vrátil domů, aniž mě můj pán viděl. Doma jsem chtěl trochu zamést, a bylo toho opravdu zapotřebí, ale nenašel jsem, čím tak učiniti. Jal jsem se uvážovat, co mám dělat, a usoudil jsem, že je vhodné, abych počkal na svého pána až do poledne, zda přijde a přinese náhodou něco k snědku; ale marné bylo mé čekání.

Když jsem viděl, že jsou dvě hodiny, on se nevracel a mě stále více trápil hlad, zavřu dveře, položím klíč, kam mi poručil, a dám se opět na své staré řemeslo. Tichým a bolestným hlasem, s rukama sepjatými na prsou, Boha před očima a jeho jméno na jazyku, začne žebrot u dveří domu, které se mi zdály největší. A poněvadž jsem to řemeslo sál s mateřským mlékem, lépe řečeno, poněvadž jsem se mu vyučil u onoho velikého slepého mistra, ukázal jsem se tak zdatným žákem, že ačkoliv v tom městě lidé neslynou milosrdenstvím a ačkoliv rok nebyl příliš úrodný, počínal jsem si tak obratně, že než odbily čtyři, měl jsem již právě tolik liber chleba uskladněných v žaludku a více než dvě další v rukávech a za řadry.

Vracel jsem se domů, a jda kolem masného krámu, poprosil jsem jednu z žen, jež tam prodávaly, a ta mi dala kus kravské nohy a trochu vařených drobů. Když jsem přišel domů, můj ubohý pán tam již byl, plášť měl už složen a uložen na lavici a sám se procházel po dvoře. Sotva jsem vstoupil, přišel ke mně. Myslel jsem, že mi chce vyhubovat pro mé zpoždění, ale Bůh rozhodl jinak. Zeptal se mne, kde jsem byl. Já jsem mu řekl:

„Pane, až do dvou hodin jsem byl tady, ale když jsem viděl, že se Vaše Milost nevrací, odešel jsem do města prosit o milosrdenství dobré lidi; a ti mi dali tady toto.“

Ukázal jsem mu chléb a droby, které jsem měl v cípu haleny, on se zatvářil potěšeně a řekl:

„Nuže, já jsem tě čekal k obědu, a když jsem viděl, že nejdeš, pojedl jsem sám. Ale ty jednáš jako řádný člověk, neboť je lépe prosit ve jménu Páně než krást. A kéž mi Bůh tak pomáhá, jak to schvaluji, jen ti kladu na srdce, aby lidé nevěděli, že žiješ se mnou, neboť by to bylo na újmu mé cti. Doufám však, že to zůstane utajeno, protože jsem v tomto městě málo znám. Kéž bych sem byl nikdy nepřišel!“

„O to, pane, nemějte obav,“ řekl jsem mu já, „protože se mne nikdo nemá co vypyávat a já nemám nikomu co povídat.“

„Nyní tedy jez, ubohý hochu. Dá-li Pánbůh, brzy se dostaneme z nouze, ač musím říci, že od té doby, co jsem vkročil do tohoto domu, nikdy se mi dobře nevedlo. Asi stojí na špatném místě. Jsou totiž takové nešťastné a zlověstné domy, které těm, kdo v nich bydlí, přinášejí neštěstí. A tady ten je jistě takový. Ale slibuji ti, že jakmile uplyne tento měsíc, nezůstanu v něm, i kdyby mi jej darovali.“

Sedl jsem si na okraj lavice, a aby mě nepovažoval za hloupa, pomlčel jsem o své svačině a dám se do večeře. Žyval jsem droby a chléb a přitom jsem se po očku díval na svého ubohého pána, který nespouštěl zrak z mého klína, jenž mi při té příležitosti sloužil za talíř. Kéž je Bůh ke mně tak milosrdný, jako jsem byl já ke svému šlechtici! Věděl jsem, jak mu je, neboť jsem to sám zažil mnohokrát a nyní jsem to prožíval každý den! Přemýšlel jsem, zda se sluší ho pozvat; poněvadž mi však řekl, že již jedl, bál jsem se, že pozvání nepřijme. Ale přál jsem si, aby si ten ubožák pomohl ve své bídě plodem mé práce a aby se nasytil jako předešlého dne, zvláště když k tomu byla lepší příležitost, neboť bylo lepší jídlo a můj hlad menší.

Bůh ráčil vyplnit mé přání a myslím, že i jeho: jak se tak procházel po dvoře, zatímco já jsem jedl, přišel jakoby náhodou ke mně a řekl mi:

„Víš, Lázaro, ty jíš nejpůvabněji ze všech lidí, které jsem kdy viděl jíst; a není možné, aby při pohledu na tebe člověk nedostal chuť k jídlu, i kdyby ji předtím neměl.“

„Ty ji ale máš pořádnou,“ řekl jsem si pro sebe, „a proto se ti ta má zdá tak pěkná.“

Nicméně jsem považoval za vhodné mu pomoci, když už mi k tomu ukazoval cestu a pomáhal si sám; řekl jsem mu tedy:

„Pane, dobrý nástroj dělá dobrého řemeslníka; ten chléb je velice chutný a ta hovězí noha je tak dobře uvařena a okofeněna, že není možné, aby v někom nezbudila laskominy.“

„To je hovězí noha?“

„Ano, pane.“

„Řeknu ti, že je to nejlepší jídlo na světě a že mi ani bažant tak nechutná.“

„Nuže, pane, okuste a uvidíte, jaká je.“

Dal jsem mu do jeho pracek tu kravskou a k tomu tři nebo čtyři kusy nejbělejšího chleba. Sedl si vedle mne a podle toho, s jakou chutí se dal do jídla, bylo vidět, že má pořádný hlad; ohlodával každou kůstku lépe, než by to učinil jeho chrt.

„S almodrotovou omáčkou je to znamenité jídlo,“ povídal přitom.

„Však ty máš ještě lepší omáčku,“ odpověděl jsem potichu.

„Namouduši, chutnalo mi to tak, jako bych dnes ještě ani nebyl vzal do úst.“

„To ti rád věřím,“ řekl jsem si potichu.

Požádal mne, abych mu podal džbán s vodou, a já jsem mu ho dal tak, jak jsem ho ráno přinesl. Poněvadž v něm neubýlo vody, znamenalo to, že se můj pán přes den asi nepřejedl. Napili jsme se a pak jsme velice spokojeně šli spat jako předešlé noci.

Abych nebyl rozvláčný: tak jsme žili osm nebo deset dní; ten ubožák vždy ráno odcházel důstojně a samolibě, aby se na ulici nakrmil vzduchem, zatímco chudák Lázaro sháněl živobytí.

Mnohokrát jsem rozjímal o svém soužení, o tom, jak uniknuv od těch svých dřívějších lakotných pánů a hledaje zlepšení, padl jsem na takového, který nejenže neživí mne, ale jehož musím živit já. Přesto jsem ho měl rád, neboť jsem viděl, že více nemá a že více činit nemůže, a choval jsem k němu spíše soucit než nepřátelství. A často, chtěje přinést domů tolik, aby se najedl on, sám jsem se nenajedl. Jednoho jitra totiž, když ten nešťastník vstal a v košili vyšel na půdu za svou potřebou, já zatím, abych se zbavil nejistoty, rozbil jsem kabátec a spodky, které nechal v hlavách postele, a našel jsem váček z hladkého sametu, celý zmačkaný a v něm ani zlámanou grešli, ba ani stopy po tom, že by tam už delší dobu vůbec nějaká byla. „Ten je opravdu chud,“ řekl jsem si, „a nikdo nemůže dát to, co nemá; toho lakomého slepce a toho zlořečeného skrblického kněze, kteří mě mořili hlady, přestože jim Bůh dával oběma, jednomu za líbání ruky a druhému za jeho hbitý jazyk, ty je třeba nenávidět, tohoto však politovat.“

Budiž mi Bůh svědkem, že když dnes potkám někoho jemu podobného, jak si pyšně vykračuje a jak se okázale nese, je mi ho líto při pomýšlení, že snáší podobná utrpení jako můj tehdejší pán, jemuž bych přes všechnu jeho chudobu sloužil raději než těm druhým z důvodů, jež jsem uvedl. Jediná věc se mi na něm trochu nelíbila: byl bych si přál, aby nebyl tak domýšlivý a aby poněkud slevil ze svých hrdopýšných představ, když se tak zvětšovala jeho nouze. Ale jak se mi zdá, je u nich vžitým a zachovávaným pravidlem, že i když nemají ani vindry, přece si chodí s kloboukem na stranu. Kéž jim Pánbůh pomůže, neboť jinak na tu nemoc jistě zemřou.

Když tedy jsem byl v takovém stavu a žil životem, jaký popisují, začalo se mému zlému osudu, jemuž se dosud neomrzelo mě pronásledovat, aby ani toto strastiplné a zahanbující živobytí nepotrvalo. A stalo se to takto: poněvadž v tom kraji byl právě rok neúrodný na obilí, usnesla se rada konšelů, že všichni přespolní chudáci musí opustit město, a dala veřejně vyhlásit, že ten, koho napříště dopadnou, bude zbičován. A za čtyři dny po tom vyhlášení jsem viděl, že se příkaz plní, neboť jsem spatřil průvod chudasů, které bičovali v ulicích; to mne tak vyděsilo, že jsem se již neodvážil žebrat.

Vaše Milost by měla vidět ten púst v našem domě i smutek a mlčení jeho obyvatel. Stalo se dokonce, že jsme dva nebo tři dny nepozřeli ani sousta a nepromluvíli jediného slova. Mne udržely při životě jistě přadleny, které dělaly bavlněné čepičky a bydlely vedle nás; s těmi jsem se seznámil a spřátelil a ty mi i při mém bídném výdělku sem tam něco podstrčily, takže jsem se jakžtakž protloukl. A nebylo mi líto ani tak mne samého, jako mého ubohého pána, který po celý týden neměl v ústech ani mizerný žvanec. Alespoň doma jsme po celou tu dobu ničeho nepojedli. Nevím, kam a kudy chodil a co jedl. Ale kdybyste ho přitom byli viděli, jak přichází v poledne dolů po ulici s hrdě vzpřímeným tělem, štíhlejší než čisto-krevný chrt! A kvůli té neblahé věci, které říkají čest, vzal si vždy slámku, ač ani slámy nebylo v domě dostatek, a postavil se do dveří páraje se v zubech, mezi nimiž nic neměl; přitom si stále stěžoval na ten špatný dům, říkáje:

„Je zřejmé, že vším tím neštěstím je vinen tento příbytek; vidíš, jaký je pochmurný, smutný, temný. Pokud tady zůstaneme, jest nám trpět. Kéž by tento měsíc již byl u konce, abychom odtud mohli odejít.“

Když jsme tak žili v tomto bédném a hladovém rozpoložení, stalo se jednoho dne, nevím jakým štěstím nebo náhodou, že můj ubohý

pán přišel k reálu; vrátil se s ním domů tak pyšně, jako by měl celý benátský poklad, a dal mi jej s veselou a usměvavou tváří říka:

„Tu máš, Lázaro, Pánbůh nám již otvírá ruku; jdi na náměstí a nakup chleba a vína a masa, vyhodíme si z kopytka! A kromě toho ti oznamuji, abys měl radost: najal jsem jiný dům a v této zlořečené barabizně zůstaneme jen do konce měsíce! Buď prokleta, i ten, kdo na ni položil první tašku, neboť mi přinesla jen neštěstí! Ví Bůh, že co zde bydlím, nepožil jsem kapky vína ani sousta masa a neměl jsem tu chvilku pokoje; a není divu, vždyť vypadá tak odporně a je tak temná a smutná! Běž a přijď brzy, dnes se naobědváme jako hrabata.“

Vežmu reál a džbán a nohy na ramena a dám se vzhůru naší ulicí směrem k náměstí, velice spokojen a vesel. Ale co je to všechno platné, když v mém smutném osudu stojí psáno, že pro mne není radosti bez zármutku! A tak tomu bylo i tentokrát, neboť když jsem šel nahoru ulicí, rozpočítávaje, jak bych reálu co nejlépe využil a jak bych ho co nejvýhodněji utratil, vzdáváje Bohu nespočetné díky za to, že mému pánu dopomohl k penězům, potkal jsem naneštěstí mrtvého, kterého nesli proti mně na mářách za doprovodu mnoha kněží a lidí. Přitiskl jsem se ke zdi, abych jim udělal místo. Hned za rakví s mrtvým kráčela žena, asi nebožtíkova manželka, oděná ve smutku, a s ní mnoho jiných žen; hlasitě plakala a říkala:

„Manželi a pane můj, kam mi vás to odnášejí? Do příbytku smutného a nešťastného, do domu chmurného a temného, do domu, kde nikdy nejedí a nepijí!“

Když jsem to uslyšel, zatočil se se mnou celý svět a řekl jsem:

„Ó, já nešťastník, to do našeho domu nesou toho mrtvého!“

Dál jsem již nešel, nýbrž jsem se protlačil mezi lidmi a letěl zpět po ulici dolů, co mi nohy stačily. Když jsem byl uvnitř, spěšně jsem zamkl a zavolal svého pána na pomoc a ochranu; objímal jsem ho a prosil, aby mi šel pomoci hájit vchod. On se poněkud zarazil, domnívaje se, že jde o něco jiného, a řekl mi:

„Co se děje, chlapče, co křičíš, co je ti, proč tak divoce zavíráš dveře?“

„Oh, pane,“ řekl jsem já, „pojdte sem, vždyť nám sem nesou mrtvého!“

„Jak to?“ odpověděl.

„Potkal jsem ho tady nahoře a jeho žena říkala: ‚Manželi a pane můj, kam mi vás to odnášejí? Do příbytku smutného a nešťastného, do domu chmurného a temného, do domu, kde nikdy nejedí a nepijí.‘ Jistě nám ho nesou sem, pane.“

A namouvěru, když to můj pán uslyšel, rozesmál se tak, ač mu jinak valně do smíchu nebylo, že dobrou chvíli nemohl ani promluvit. Já jsem zatím zavřel dveře na petlici a pro větší jistotu jsem se o ně opíral ramenem. Průvod s mrtvým přešel, já však jsem se stále ještě bál, že ho dají k nám. Ale když byl můj dobrý pán již sytější smíchu než jídla, řekl mi:

„Měl jsi pravdu, Lázaro; podle toho, co říká ta vdova, byla tvá domněnka správná. Ale poněvadž to Bůh zařídil jinak a oni jdou dále, otevři a běž pro jídlo.“

„Nechte je, pane, až projdou ulicí,“ pravil jsem.

Nakonec přišel můj pán ke dveřím a otevřel je, dodáváje mi odvahy, čehož bylo opravdu zapotřebí, tak jsem byl vyděšen a rozrušen. Potom jsem se opět vydal na cestu. Ale ač jsme toho dne měli znamenitý oběd, chutnal mi věru pramizerně a po celé tři dny jsem nenabyl své obvyklé barvy. A můj pán se stále velice smál, kdykoliv si vzpomněl na ten můj nápad.

Tak jsem žil se svým ubohým třetím pánem, tím hidalgem, několik dní a stále jsem toužil zvědět, proč přišel do toho kraje a proč tam pobývá; poznal jsem od prvního dne, co jsem u něho začal sloužit, že je cizí, neboť se málo znal a stykal s tamními usedlíky. Nakonec se splnilo i mé přání a já se dověděl, po čem jsem toužil; jednoho dne totiž, když jsme se slušně naobědvali a on byl trochu spokojen, vyprávěl mi o svých záležitostech a řekl mi, že je ze Staré Kastilie a že opustil své rodiště jen proto, aby nemusel smekat před jedním svým urozenějším sousedem.

„Pane,“ řekl jsem, „jestliže, jak pravíte, vás převyšoval urozeností a měl více než vy, nečinil jste chybu, že jste smekal první, když přece říkáte, že on před vámi také smekal.“

„Je pravda, že je urozenější a že má více a že přede mnou smekal také; ale když jsem před ním tolikrát smekl první, nebylo by mu uškodilo, kdyby mě byl někdy předešel.“

„Myslím, pane,“ řekl jsem, „že bych to tak nebral, zejména u lidí, kteří stojí nade mnou rodem i jméním.“

„Jsi ještě chlapec,“ odvětil mi, „a nerozumíš věcem cti, v níž je dnes veškeré bohatství lidí dobrého rodu. Věz tedy, že jsem jak ostatně vidíš, pouhý hidalgo, ale přísahám při Bohu, že kdybych potkal na ulici třeba nějakého hraběte a on mi na pozdrav neodpověděl smeknutím, řádným smeknutím, pak kdybych ho měl potkat podruhé, zajdu raději někam do domu, předstíraje, že tam mám nějaké řízení, nebo zabočím do jiné ulice, bude-li tam jaká, dříve

než přijde ke mně, jen abych před ním nemusel smekat. Neboť hidalgo kromě Boha a krále není nikomu ničím povinován; a není správné, aby urozený člověk byl i jen v nejmenším slevil z vážnosti, kterou dluží své osobě. Vzpomínám si, jak jsem u nás kdysi vylál jednomu řemeslníku a dokonce jsem na něho chtěl ruku vztáhnout, neboť kdykoliv mě potkal, říkal mi: ‚Zachovej vás Pánbůh, Vaše Milosti.‘ Ty chrapoune sprostý,“ řekl jsem mu já, „ty nevíš, co se sluší? Ty se odvažuješ říkat mi zachovej vás Pánbůh, jako bych byl nějaký hejpočkej?‘ Od té doby přede mnou vždy smekal a zdravil, jak se patří.“

„Což není správné,“ pravil jsem, „když člověk někoho pozdraví říká, aby ho Pánbůh zachoval?“

„Hleď, velice se mýlíš,“ pravil on. „To se říká lidem ledajakým, neurozeným; ale těm vznešenějším, jako jsem já, těm mají říci přinejmenším ‚líbám ruce Vaší Milosti‘, nebo aspoň ‚líbám vám ruce, pane‘, jestliže ten, koho zdraví, je šlechtic. A tak jsem toho chlapa od nás už nemohl ani vidět a měl jsem ho až po krk s tím jeho sprostým pozdravem; a nestrpěl bych a nestrpím, aby mi někdo kromě krále řekl ‚zachovej vás Pánbůh.‘“

„K řasu,“ řekl jsem si, „proto se Bůh tak málo stará, aby tě zachoval, když nestrpíš, aby ho o to někdo prosil.“

„Zejména,“ řekl, „když nejsem tak docela chud. Mám v našem kraji, šestnáct mil od svého rodiště, v jedné z nejlepších čtvrtí valladolských, pozemek na stavbu domu a ty, kdyby tam stály a byly z pěkně opracovaných kamenů, měly by cenu přes dvakrát sto tisíc maravedí, tak by mohly být velké a dobré. A mám také holubník; kdyby nebyl tak pobořen, dával by každoročně přes dvě stě holoubat. A to ještě nemluvím o jiných věcech, které mám a které jsem opustil pro svou čest. Přišel jsem do tohoto města doufaje, že zde najdu dobré místo, ale nepodařilo se mi to. Kanovníků a prelátů bych našel hodně, ale to jsou lidé tak skoupí, že z nich nikdo na světě nic nedostane. Ucházejí se o mne také šlechticové ze středních kruhů, ale těm sloužití je velice těžké, neboť se z muže musí stát děvčkou pro všechno; a jestli nechceš, řeknou ti ‚jdi s Pánembohem‘. Nejčastěji je u nich mzda na dlouhé splátky a ještě častěji se u nich slouží za pouhou stravu. A když už chtějí uklidnit své svědomí a odměnit tvůj pot, vyrovnají se s tebou nějakým propoceným kabátcem, odřeným pláštěm nebo kazajkou ze svého šatníku. Když však člověk vstoupí do služeb nějakého velmože, pak už to ujde. A cožpak nejsem schopen takovým lidem sloužit k jejich spokojenosti? Přísám-bůh, kdybych na nějakého natrefil, myslím, že bych se stal jeho vel-

kým oblíbencem a že bych mu prokázal tisíce služby. Dovedl bych mu lhát stejně dobře jako kdokoliv jiný a snažil bych se všemožně, abych se mu zalíbil. Smál bych se lichotivě jeho vtipkovaní a schvaloval bych jeho mravy, i kdyby nebyly zrovna nejlepší na světě. Neřekl bych mu nikdy nic, co by ho mrzelo, i kdyby mu to bylo hrubě k prospěchu. Bedlivě bych dbal o jeho osobu slovem i skutkem. Nepřetrhl bych se ve věcech, které by neviděl, ale v jeho přítomnosti bych peskoval služebnictvo, aby se zdálo, že horlivě pečuji o vše, co se ho týká. Kdyby plánil některého svého sloužícího, podotkl bych něco, co by podnítilo jeho hněv a přitom vypadalo, jako by to bylo na omluvu provinilcovu. Chválil bych to, co by se mu líbilo, a v opačném případě bych byl zlomyslný a výsměšný. Pomlouval bych lidi domáccí i cizí, zvídal bych a snažil se dovědět něco o životě jiných, abych mu to mohl vyprávět. A dělal bych ještě mnohé jiné výtečnosti tohoto druhu, které jsou dnes obvyklé a oblíbené u velkých pánů; ti nechtějí mít ve svých palácích muže ctnostné, nýbrž je nenávidí a neváží si jich, nazývajíce je hlupáky, že prý se nevyznají ve společnosti a že s nimi není žádná zábava. A s takovými velmoži jednají dnes chytří tak, jak říkám, že bych jednal já; ale osud mi nepřeje, abych si nějakého našel.“

Takto žehral můj pán ne nepřízeň štěstěny, vyprávěje mi o své znamenité osobě.

A co mi tak vyprávěl, vešel do dveří jakýsi muž a stařena. Muž po něm chce nájemné za dům a stařena za postel. Počítají a napočítali mu toho za dva měsíce tolik, že by to on nevydělal ani za rok. Myslím, že to bylo dvanáct nebo třináct reálů. On pak jim dal velice dobrou odpověď: že si půjde na náměstí rozměnit zlaták, aby přišli později; ale odešel a už se nevrátil.

Když tedy přišli později, bylo již opravdu pozdě; řekl jsem jim, že ještě není doma. Když pak přišla noc a on ne, bál jsem se zůstat v domě sám; i šel jsem k sousedkám, pověděl jim o té věci a přespal u nich. Ráno přijdou věřitelé opět a ptají se po sousedovi. Ale hoňte si ho! Ženy jim odpověděly:

„Tu máte jeho sluhu a klíč ode dveří.“

Ptali se mne po něm a já jsem jim řekl, že nevím, kde je a že se nevrátil domů od té doby, co si šel pro drobné; a že po mém soudu s těmi drobnými utekl přede mnou i před nimi.

Jakmile to ode mne uslyšeli, jdou pro alguacila a pro soudního písaře. Za chvíli jsou s nimi zpět, vezmou klíč, zavolají mne a zavolají svědky, otevrou dveře a vejdou dovnitř zabavit pánovy věci na zapla-

cení dluhu. Prošli celý dům a našli ho jako vymetený, jak jsem již vyprávěl. Povídají mi:

„Co je s majetkem tvého pána, kde má truhly a závěsy na stěny a domácí nářadí?“

„To nevím,“ odpověděl jsem jim.

„Jistě to dnes v noci vzali a někam odnesli,“ oni na to. „Pane alguacile, zadržte toho kluka, ten ví, kde to je.“

Alguacil přistoupil ke mně, uchopil mě za límec kazajky a řekl:

„Chlapče, jsi zatčen, nepovíš-li, kde je majetek toho tvého pána.“

Já, kterému se dotud nic takového nestalo (za límec jsem sice byl uchopen mnohokrát, ale jemněji, abych ukázal cestu tomu, jenž neviděl), dostal jsem veliký strach a slíbil jsem s pláčem, že povím, co ode mne žádají.

„Dobrá,“ povídají oni; „pověz tedy, co víš, a neboj se.“

Písař si sedl na lavici, aby sepsal inventář, vyptáváje se, co můj pán má.

„Pánové,“ pravil jsem, „podle toho, co mi sám řekl, má můj pán velice pěkný pozemek na stavbu domů a zborcený holubník.“

„To je dobré,“ povídají oni; „ať to má sebemenší cenu, přece to bude stačit na uhrazení dluhu. A v které části města to má?“ ptali se mne.

„Ve svém rodném kraji,“ odpověděl jsem jim.

„Probůh, to je pěkné nadělení,“ řekli oni. „A odkud je?“

„Řekl mi, že je ze Staré Kastilie,“ pravil jsem jim.

Alguacil a písař se dali do náramného smíchu a povídali:

„Tato výpověď stačí k zaplacení vašeho dluhu, i kdyby byl mnohem větší.“

Sousedky, které byly při tom, řekly:

„Pánové, ten chlapec je nevinný. Je u hidalga teprve několik dní a neví toho o něm více než Vaše Milosti. Ten ubožáček chodí k nám a my mu pro lásku boží dáváme najíst, jak můžeme. V noci chodil spat k němu.“

Vidouce mou nevinu, pustili mě na svobodu. Alguacil i písař žádají muže i ženu, aby jim zaplatili úřední poplatky. Z toho povstal velký svár a rámus, poněvadž ti namítali, že nejsou povinni platit, když není zač a když nebylo nic zabaveno. Oni zase pravili, že pro tuto věc zanedbali jinou, na které jim záleželo více.

Nakonec po velkém křiku sebral alguacilův biřic z postele stařenu starou pokrývkou a s tímto nevelkým nákladem jich za hlasitého povyku všech pět odešlo. Jak to dopadlo, nevím. Myslím, že to za

všechny zaplatila ta ubohá pokrývka, a bylo jí tak dobře použito, neboť v době, kdy si měla odpočinout a oddychnout od dřívější námahy, byla pronajímána.

Takto tedy, jak jsem právě vyprávěl, opustil mě můj ubohý třetí pán. Nyní jsem již veskrze poznal svůj bídný osud, který se ve všem stavěl proti mně a tak převrátil běh mých událostí, že ačkoliv obyčejně sluhové opouštějí své pány, nebylo tomu tak u mne, nýbrž můj pán opustil mne a uprchl ode mne.

Traktát čtvrtý

Jak Lázaro vstoupil do služby k milosrdnému bratru a co se mu u něho přihodilo

Musel jsem si hledati čtvrtého pána a tím se stal jeden mnich z řádu milosrdných bratří; poslaly mě k němu ty ženy, o kterých jsem mluvil, že prý je to jejich příbuzný. Byl velkým nepřítelem společných modliteb i klášterní stravy, k smrti rád pobíhal venku z kláštera a převelice si liboval ve světských záležitostech a návštěvách. Myslí si, že roztrhal více střeviců než celý klášter dohromady. Ten mi také dal první střevíce, které jsem kdy měl na nohou, ale nevydržely mi ani týden a ani já jsem nemohl vydržet déle to jeho pobíhání. A proto a ještě pro jiné maličkosti, o nichž nebudu mluvit, jsem od něho odešel.

Traktát pátý

Jak Lázaro vstoupil do služby k prodavači odpustků a co u něho zažil

Pátý pán, s nímž mne osud svedl, byl nejdrzejší a nejnestydatější kramář s odpustky, jakého jsem kdy viděl a sotva kdy uvidím; a myslím, že vůbec nikdo na světě neviděl darebáka prohnanějšího, který by znal a vynalézal tak rozmanité úskoky a tak obratné lsti.

Když přicházel do obcí, kde chtěl prodávat odpustkovou bulu, věnoval nejprve kněžím nebo farářům nějakou maličkost nevelké ceny a podstaty: hlávkou murcijského salátu, byla-li právě sezóna, pár citrónů nebo pomerančů, nějakou tu broskev nebo každému po šťavnaté hrušce. Tak si je hleděl získat, aby podpořili jeho obchod a měli své farníky ke koupi odpustků. Sotva mu za to poděkovali, jal se ihned pátrat po jejich vzdělání. Jestliže řekli, že se vyznají v latině, nepromluvil latinsky ani slova, aby neškobrtl, nýbrž hovořil pňvabnou a uhlazenou španělštinou; a huba mu jela jako namazaná. Zvěděli však, že řečení kněží jsou z těch velebníčků, kteří dbají spíše o peníze než o učenost a biskupské výnosy, pak si mezi nimi počínal jako svatý Tomáš a mluvil latinsky aspoň dvě hodiny; aspoň to tak vypadalo, i když tomu tak nebylo.

Když od něho lidé nekupovali odpustky po dobrém, snažil se jim je vnutit po zlém a k tomu cíli obec všelijak obtěžoval. Jindy na to šel způsoby velice prohnanými. Ale poněvadž by bylo příliš zdlouhavé vyprávět o všech kouscích, které jsem u něho viděl, povím jen o jednom, zvláště důmyslném a žertovném, a na něm ukáži jeho vynalézavost.

V jedné obci kraje toledského kázal dva nebo tři dny, užívaje obvyklých úskoků, ale odpustky od něho nikdo nekoupil a po mém soudu ani neměl v úmyslu je koupit. Brali ho proto všichni čerti, i uvažoval, co činiti. Nakonec se rozhodl, že svolá lidi na příští den ráno, aby se rozloučili s odpustkovou bulou. A toho večera se po večeri dal do hry o útratu s alguacilem, který ho doprovázel. Za hry se začali hádat a nadávat si. On nazval alguacila zlodějem a ten zase jeho podvodníkem. Nato můj pán, odpustkový komisař, popadl halapartnu stojící u dveří místnosti, v níž hráli; alguacil zase vytasil

meč, který měl u pasu. Po hluku a křiku, který jsme všichni tropili, přiběhli domácí lidé i sousedé a vložili se mezi ně. Ale ti dva byli velice rozzuřeni a snažili se vyrhnout těm, kdo stáli mezi nimi, aby se mohli navzájem zabít. Poněvadž však se při tom velkém rámusu sběhlo mnoho lidí a dům byl plný, viděli, že na sebe nemohou zbrání, a tak si aspoň hrubě spílali. Alguacil přitom řekl mému pánovi mezi jiným, že je podvodník a že odpustky, které hlásá, jsou falešné.

Nakonec, když lidé ze vsi viděli, že je neusmíří, rozhodli se odvést alguacila z hospody. Zůstal tam jen můj pán, velice rozzlobený, a když ho domácí lidé i sousedé prosili, aby se už nehněval a šel spat, odebrali jsme se všichni na kutě.

Ráno pak šel můj pán do kostela a poručil vyzvánět na mši a na kázání, aby naposled hlásal odpustky. Lidé se shromáždili, reptali na buly a říkali, že jsou falešné a že to v hádce vyzradil sám alguacil. A tak jestliže předtím neměli valné chuti si je koupit, nyní o nich už nechtěli ani slyšet.

Pan komisař vystoupil na kazatelnu a jme se kázat a vyzývat lidi, aby si nenechali ujít takové dobro a takové hříchů odpuštění, jaké jim přináší svatá bula.

Když byl v nejlepší kázání, vstoupil do kostela alguacil; nejprve se pomodlil, pak vstal a hlasitě, klidně a rozvážně začal mluvit:

„Lidé dobří, poslyšte několik slov, která vám řeknu, a pak si poslouchejte, koho chcete. Já jsem sem přišel s tímto šejdířem, který vám káže. Ten mě ošálil a žádal, abych ho podporoval v tomto obchodě, že si pak rozdělíme zisk. Ale nyní, vida, jak bych uškodil svému svědomí i vašemu majetku, lituji svého činu a prohlašuji otevřeně, že buly, které hlásá, jsou falešné, a říkám vám, abyste mu nevěřili a nekupovali je a že já přímo ani nepřímo s nimi nemám nic společného. Na znamení toho odkládám svou alguacilskou hůl a házím ji na zem. A jestli tento člověk bude jednou potrestán za svůj podvod, buďte mi svědky, že s ním nejsem společen a že mu nepomáhám, nýbrž naopak vás zbavuji klamu a vyhlašuji jeho špatnost.“

A tím skončil svou řeč. Několik počestných mužů, kteří tam byli, chtělo vstát a vyhodit alguacila z kostela, aby zabránili pohoršení. Ale můj pán je zarazil a poručil všem pod trestem vyobcování z církve, aby mu nepřekáželi, nýbrž aby ho nechali říci vše, co chce. On sám také mlčel, dokud alguacil nepověděl všechno, co jsem již řekl. Když alguacil zmlkl, otázal se ho můj pán, chce-li ještě něco říci, aby to jen řekl. Alguacil pravil:

já ho vypravil ven z kostela

„Bylo by možno toho říci hrubě více o vás i o vašich podvodech; ale to zatím stačí.“

Pan komisař si na kazatelně klekl na kolena, sepjál ruce a s očima obrácenýma k nebesům takto promluvil:

„Pane Bože, ty, před kterým nic není utajeno, neboť jsi vševědoucí, a kterému nic není nemožné, neboť jsi všemohoucí: ty znáš pravdu a víš, jak nespravedlivě jsem urážen. Pokud jde o mne, já mu odpouštím, abys i ty mně, Pane, odpustil. Na tohoto zde nehleď, neboť ten neví, co činí ani co mluví. Ale snažně tě prosím a spravedlností tě zapřísahám, abys pohanu tobě způsobenou nenechal bez trestu, neboť možná někdo z těch, kdo jsou zde, měl v úmyslu získat onu svatou bulu a nyní, uvěřiv falešným slovům tohoto člověka, tak neučiní. A protože je to tak velice ke škodě bližnímu, prosím tě, Pane, na kolenu, abys mu neodpouštěl, nýbrž abys na tomto místě učinil ihned zázrak. A staniž se to takto: jestli je pravda, co ten člověk říká a jestli já přináším špatnost a nepravost, nechť se tato kazatelna se mnou zřítí a propadne na sedm sáhů do země, abychom se ani já ani ona již nikdy neobjevili; a je-li pravda to, co říkám já a tamten lže ošálen ďáblem, aby zde přítomným vzal a odňal tak veliké dobro, nechť je rovněž potrestán, aby všichni poznali jeho zlé úmysly.“

Sotva dokončil můj zbožný pán svou modlitbu, skácí se ubohý alguacil z celé své výšky na zem s takovou ranou, že to zadunělo celým kostelem; jal se skučeti a kroutiti tvář i ústy, z nichž mu vycházela pěna, tlouci rukama i nohama a zmítati se po zemi sem a tam.

Lomoz a křik lidí byl tak veliký, že jeden neslyšel druhého. Jedni byli poděšení a ustrašení. Druzí říkali: „Pánbůh mu pomoz a zachraň ho.“ Jiné zase: „Dobře se mu stalo, když vydal tak falešné svědectví.“

Nakonec někteří z těch, co tam byli, přistoupili k němu, po mém zdání nikoliv bez velkého strachu, a uchopili ho za ruce, jimiž rozdával pořádné rány těm, kdo stáli poblíž. Jiní ho vzali za nohy a pevně drželi, neboť kopal divočěji než nejjankovitější mezek na světě. A tak ho drželi pěknou chvíli. Bylo jich na něm více než patnáct a všichni s ním měli plné ruce práce; a jak si jen trochu nedali pozor, hned jim dal nějakou do nosu.

Po celou tu dobu klečel můj pán na kazatelně s očima i rukama k nebi pozvednutýma, tak pohroužen do svatého vytržení, že ani nářek, hluk a křik, který se rozléhal kostelem, nebyl s to ho vyrušit z jeho přezbožného rozjímání.

Ti dobří lidé přišli k němu, voláním ho probudili a snažně prosili,

aby ráčil pomoci onomu ubožáku, neboť umírá; aby nedbal věcí mluvených ani jeho zlovolných řečí, když za ně už došel odplaty, nýbrž kdyby mu v něčem mohl prospět a zbavit ho nebezpečí a utrpení, které snáší, aby tak pro lásku boží učinil, neboť oni vidí jasně vinu provinilcovu i pravdu a poctivost mého pána, když na jeho žádost a proto, aby ho pomstil, Bůh neotálel s trestem.

Pan komisař, jako by se probouzel ze sladkého snu, pohlédl na ně a pohlédl na provinilce i na všechny, kdo byli kolem, a velmi zvolna jim řekl:

„Lidé dobří, neměli jste prosit za člověka, na němž Bůh tak zjevně projevil svůj hněv. Ale poněvadž On nám přikazuje, abychom zlé neodpláceli zlým a odpouštěli křivdy, můžeme Ho s důvěrou poprosit, aby sám splnil, co přikazuje nám, a odpustil člověku, který Ho urazil tím, že kladl překážky jeho svaté víře. Poprosíme Ho společně.“

K tomu cíli sestoupil z kazatelny a uložil jim, aby velice pokorně prosili Pána našeho, aby ráčil odpustiti onomu hříšníkovi, navrátil mu zdraví i rozum a vyhnal z něho ďábla, když již byl dopustil, aby pro jeho velký hřích do něho vstoupil.

Všichni padli na kolena a společně s kněžími se jali před oltářem tise prozpěvovat litanii. Můj pán přišel s křížkem a svícenou vodou, nejdříve nad ním zazpíval s rukama i očima k nebi pozvednutýma, takže mu bylo vidět jen trochu bělma, a pak započal modlitbu stejně dlouhou jako zbožnou. Tou rozplakal všecken lid, jak se obvykle stává při kázáních o utrpení Páně kazateli i zbožným posluchačům. Prosil Pána našeho, když už si nežádá smrti hříšníkovi, nýbrž jeho života a pokání, nechť tomu ďáblem svedenému a smrti i hříchu propadlému ráčí odpustiti a vrátiti život a zdraví, aby se mohl káti a vyznati ze svých vin.

Potom rozkázal přinésti bulu a vložil mu ji na hlavu; ubohému alguacilovi se ihned začalo ulevovat a pomalu přicházel k sobě. A jakmile byl úplně při smyslech, vrhl se panu komisaři k nohám, prosil ho za odpuštění a vyznal, že to řekl z návodu a rozkazu ďáblova jednak proto, aby mému pánu uškodil a pomstil se za pohanu, jednak a zejména proto, že ďábel velice zuřil pro dobro, kterého se tam lidem mělo dostat kupováním buly.

Můj pán mu odpustil a oba se smířili. A lidé se s takovým spěchem hrnuli kupovat bulu, že bez ní ve vsi téměř nezůstalo živé duše: kupovali je manželé i manželky, synové i dcery, pacholci i děvečky.

Zpráva o tom, co se stalo, roznesla se i do okolních obcí, a když jsme do nich přišli, nebylo zapotřebí kázat ani chodit do kostela, ne-

boť lidé si chodili pro odpustky přímo do hospody, kde jsme byli ubytováni, jako by tam dávali zadarmo hrušky. A tak v desíti nebo dvacíti obcích, do nichž jsme v těch končinách přišli, prodal můj pán právě tolik tisíc odpustků bez kázání.

Přiznám se, že pokud trvalo to představení, byl jsem z toho také vyděšen a věřil jsem tomu jako mnozí jiní. Ale když jsem potom viděl, jak se můj pán i alguacil té záležitosti smějí a o ní vtipkují, poznal jsem, že to vynalezl můj vynalézavý a důmyslný pán.

A ačkoliv jsem byl pouhý chlapec, zdálo se mi to velice vtipné a řekl jsem si: „Kolik takových kousků tito šejdří asi provedou důvěřivým lidem!“

Stručně řečeno, pobyl jsem u tohoto svého pátého pána asi čtyři měsíce a za tu dobu jsem zažil i dosti trápení.

Traktát šestý

Jak Lázaro vstoupil do služby k jednomu kaplanovi a co u něho zažil

Potom jsem si našel službu u jednoho malíře tamburín, kterému jsem třel barvy, a také tam jsem zažil mnohá protivenství.

Poněvadž jsem tehdy už byl statný výrostek, jednoho dne, když jsem vešel do hlavního chrámu, vzal mě k sobě jeden tamní kaplan; svěřil mi pěkného osla, čtyři džbány a bič, a já začal po městě rozvážet vodu. To byl první stupínek, na který jsem vystoupil po cestě k dobrému živobytí, neboť nyní jsem měl, co hrdlo ráčilo. Svému pánu jsem dával každý den třicet vydělaných maravedí, v sobotu jsem vydělával pro sebe a kromě toho jsem si i v týdně nechával vše, co bylo nad třicet maravedí.

To řemeslo mi šlo tak dobře a s výdělkem jsem hospodařil tak obezřetně, že po čtyřech letech, co jsem je vykonával, měl jsem našetřeno na velmi slušný starší oblek. Koupil jsem si starý barchetový kabátec, ošoupanou halenu, odřené pláště a starý cuéllardský kord. Když jsem se viděl v oděvu řádného člověka, řekl jsem svému pánu, aby si vzal svého osla, že toho řemesla už mám dost.

Traktát sedmý

Jak Lázaro vstoupil do služby k jednomu alguacilovi a co se mu u něho přihodilo

Když jsem odešel od kaplana, dal jsem se k jednomu alguacilovi za biřice. Ale zůstal jsem u něho jen velmi krátce, neboť se mi ta služba zdála nebezpečná, zejména když mne a mého pána jednou v noci pronásledovali kamením a holemi jacísi lotři, prchající před spravedlností. Mého pána, který se jim postavil, zle zřídili, mne však nedohonili. Po této příhodě jsem toho zaměstnání raději nechal.

A když jsem uvažoval, jakým způsobem bych se zaopatřil, abych žil bez starostí o živobytí a ušetřil si něco peněz pro stáří, ráčil mě Bůh osvětlit a uvedl mě na výhodnou cestu a způsob: díky přízni mých přátel a různých pánů byly všechny mé předchozí strážně a svízelé odplaceny tím, že jsem dosáhl toho, oč jsem usiloval, úřadu královského; viděl jsem totiž, že nikomu, kdo jej nemá, štěstí nekvete. V tom úřadě dodnes žiji a pobývám k službě boží i Vaší Milosti. Mým úkolem je vyvolávat veřejné víno, které je v tomto městě na prodej, ohlašovat dražby a ztracené věci, doprovázet ty, kdo trpí pro spravedlnost, a hlasitě provolávat jejich viny. Abych mluvil správně španělsky: jsem veřejným vyvolávačem.

Tak jsem se do toho vpravil a dělám to tak úspěšně, že téměř všechny záležitosti, týkající se tohoto úřadu, procházejí mýma rukama. Počínám si tak zdatně, že každý v celém městě, kdo má na prodej víno nebo něco jiného, ví, že neudělá dobrý obchod, nevloží-li se do toho Lázaro z Tormesu.

Pan vikář od svatého Salvátora, můj pán a služebník i přítel Vaší Milosti, kterému jsem také vyvolával víno, povšiml si v té době mé osoby, a když viděl mou obratnost a řádný život, hleděl mě oženit s jednou svou služebnou. A poněvadž jsem nahlédl, že od takového člověka nemůže přijít leč dobro a prospěch, souhlasil jsem s tím. A tak jsem se s ní oženil a do dnešního dne toho nelituji. Vždyť kromě toho, že je to dobrá duše a žena pilná, úslužná, mám v panu vikáři veškerou přízeň a pomoc. A každého roku jí dává několikrát nějaký ten pytel obilí, kus masa o velkých svátcích, sem tam pár bochníčků bílého chleba, staré odložené nohavice. A pronajal pro

nás domek vedle sebe. O nedělích a svátcích jsme skoro vždy obědvali u něho.

Ale zlí jazykové, jichž nikdy nechybělo a chybět nebude, nenechají nás na pokoji a říkají všelicos, když vidí mou ženu, jak mu chodí slát postel a vařit. Kéž jim Bůh lépe pomáhá, než jak oni mluví pravdu. Vždyť má žena o takové věci nestojí a kromě toho mi můj pán slíbil něco, co doufám splní. Jednoho dne totiž ke mně velice dlouho mluvil před mou ženou a řekl mi:

„Lázaro z Tormesu, kdo chce dbát řečí klevetníků, tomu se nikdy dobře nepovede. Říkám to proto, že by mne neudivilo, kdyby někdo, vida tvou ženu chodit do mého domu a vycházet z něho... Ona ke mně chodí věru ke ctí tvé i své, za to ti ručím. Proto nedbej toho, co by se mohlo povídat, a hled si toho, co se týká tebe, to jest svého prospěchu.“

„Pane,“ řekl jsem, „rozhodl jsem se držet lidí dobrých. Je pravda, že někteří moji přátelé mi cosi takového říkali a dokonce mě více než třikrát ujišťovali, že má žena, než se za mne provdala, třikrát porodila, je-li možno tak mluvit před Vaší Milostí.“

Tu se má žena jala tak proklínat sama sebe, že jsem myslel, že se dům propadne i s námi. A potom začala plakat a zlořečit tomu, kdo ji za mne provdal, takže jsem si přál, aby byl raději zemřel dříve, než jsem vypustil z úst ta slova. Ale já z jedné strany a můj pán z druhé jsme jí tak dlouho domlouvali a napomínali ji, že přestala naříkat, když jsem se zapřísahal, že co živ budu, nikdy se o ničem takovém nezmíním a že schvaluji a mám za dobré, aby tam chodila ve dne i v noci, neboť jsem si jist její počestností. A tak jsme zůstali všichni tři v dobré shodě.

Až do dnešního dne jsme o té věci nikdy nepromluvili ani slova; a když vidím, že mi někdo chce na ni něco říci, zarazím ho a řeknu mu:

„Hleďte, jste-li mým přítelem, neříkejte nic, co by mě rmoutilo, zejména chcete-li mě znesvářit s mou ženou, kterou miluji nade všechno na světě a kterou mám raději než sebe sama; skrze ni mi Bůh prokazuje tisíce milosti a tolik dobra, že si to ani nezasloužím. Jsem hotov přisahat na svatou hostii, že v celém Toledě není ženy lepší. A kdo by mi řekl něco jiného, s tím se budu bít na život a na smrt.“

A tak mi neříkají nic a já mám doma pokoj.

To se stalo téhož roku, co náš vítězný císař vstoupil do tohoto přeslavného města Toleda a shromáždil tam kortesy; i pořádaly se veliké radovánky a slavnosti, jak Vaše Milost bezpochyby slyšela.

V té době se mi tedy dobře vedlo a byl jsem na vrcholu štěstí.